

EGO

JANUARI 1985

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 737 - 3500 AT Utrecht

**EGO: in de start
voor '85!**

MAANDBLAD VAN DE DIENST
HUMANISTISCH GEESTELIJKE
VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT
UITGAANDE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

nr. 1-januari 1985
24e jaargang

Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch
Geestelijke Verzorging te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-
Wiltjer, Wim Heij (voorzitter), Wim
Reinders, Hans Schonk, Frank Spoel-
stra, Cher Turel, Paul Vonk.

Vaste medewerkers:

Ellen Broshuis, Bert Brounts, Adriaan
Bijl, Theo Carree, Anton Constandse,
Albert Greven, Karen Heij, Sietse
van der Hoek, Jan Kooijman,
Willy Lohmann, Frits Maas,
Leo van Opzeeland, Rien Robijns,
Adriaan Soeterbroek, Jan Stoof,
Frans Wermer, Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist. tel. 03404-14436.

Inhoud

20 jaar dienst HGV	2
Stress en opgefokte steer	4
Versjes van Toon	7
Ontslag	8
De schepping	10
Broadway Danny Rose	12
Ooit 'n normaal mens	
ontmoet (poster)	14
Als je in dienst gaat. . .	16
Louise Michel	17
Mijn verdriet	18
Peter van Straaten	19
Fritz Behrendt	20
„Dit is een boeiende job“	22
Gedicht	23
Felix Vallotton	24
Boeken/bladen/brochures	26
EGO-puzzel	27
Len Munnik	28

Foto omslag: Roel Kampinga

20 jaar dienst HGV

Symposium in Zeist op 12 november 1984

„Veroorloof mij – met een terugblik op de afgelopen twintig jaar – te
volstaan met op te merken dat de humanistisch geestelijke verzorging een
zinvolle en gewaardeerde functie vervult en een positie inneemt die de
viering van dit jubileum stellig rechtvaardigt. Ik wens u een goede en
vruchtbare dag toe en dank u voor uw uitnodiging, hier in Zeist, als gast
aanwezig te zijn.“

Dit waren de laatste woorden van de toespraak, waarmee staatssecretaris
drs. W. K. Hoekzema het symposium ter gelegenheid van 20 jaar dienst
humanistisch geestelijke verzorging bij de krijgsmacht, op 12 november
1984, opende.

In zijn toespraak stond de staatsse-
cretaris nadrukkelijk stil bij de
aanrakingspunten van de overheid met
de activiteiten die op geestelijk gebied
in de samenleving worden ontplooid.
Hij stelde dat de overheid grote terug-
houdendheid op dit gebied in acht be-
hoort te nemen. De staat zou zich op
gevaarlijk terrein begeven, zodra zij
een verantwoordelijkheid of een zorg
voor de geestelijke gezindheid van de
staatsburgers zou nastreven. „Eén van
de belangrijkste grondslagen van ons
modern democratisch staatsbestel is
het grondrecht van iedere burger op
vrije geestelijke ontplooiing, persoon-
lijk, zowel als samen met anderen.
Hand in hand met deze geestelijke vrij-
heid gaan de vrijheid van meningsuit-
ting in woord en geschrift en de vrijheid
van vereniging en vergadering.“

Taak van de overheid

De staat kan en mag niet onverschillig
staan tegenover wat zich in de samen-
leving, waarvan zij de hoedster is, op
het terrein van de geest afspeelt, aldus
Hoekzema. Hij noemde vervolgens vier
factoren, die in het gebied tussen over-
heid en de geestelijke aspecten in de
samenleving een rol spelen:

Staatssecretaris drs. W. K. Hoekzema

– Geestelijke vrijheid van mensen en
groepen mensen gaat gepaard met
strijd. Een strijd waarin de overheid
geen partij mag kiezen, maar wel in
geval van conflicten heeft te zorgen dat
mensen of groepen elkaar geen geweld
aandoen.

– De eis dat de overheid erop toeziet dat
het grondrecht tot zijn recht kan komen.
Zorg draagt voor een voorwaarden-
scheppend beleid.

– In de Nederlandse verhoudingen
heeft de Nederlandse overheid zich er

EGO: vitale behoefte

nog steeds rekenschap van te geven, dat de christelijk-godsdienstige geestesstroming vanaf de vroegste tijd een stempel op onze samenleving heeft gedrukt.

– De plicht van de overheid waarborgen te scheppen opdat staatsburgers die door maatregelen van overheidswege in een bijzondere situatie zijn gekomen – zoals dienstplichtigen – niet van geestelijke zorg verstoken blijven.

Gelijke behandeling

Hoekzema: „Juist omwille van die bijzondere situatie behoort de overheid zich bij het verlenen van faciliteiten niet inhoudend te betonen. Het beginsel van gelijke behandeling van deelnemers en een gelijke benadering van potentiële deelnemers, aan welke geestelijke verzorging dan ook, dateert niet van vandaag of gisteren, ook niet van pas twintig jaar geleden, toen – op 1 september 1964 – de dienst HGV tot de krijgsmacht werd toegelaten. Het beginsel van gelijkwaardigheid is historisch gebonden aan de scheiding tussen kerk en staat, die zich sinds de Batavische Republiek geleidelijk heeft voltrokken.”

Jammer genoeg ging de staatssecretaris niet nader in op de taakstelling en toekomst van de dienst HGV. Hij voelde zich, nu er een interdepartementale werkgroep zich over de geestelijke verzorging als geheel heeft gebogen, niet geroepen een uitspraak te doen over de

positie en toekomst van de geestelijke verzorging. Wel is de dienst humanistisch geestelijke verzorging sedert haar ontstaan aanvaard en de staatssecretaris zei begrip te hebben voor de aandacht die de hoofdraadsman daarvoor vroeg.

Algemeen voorzitter van het Humanistisch Verbond dr. R. A. P. Tielman stond in zijn inleiding onder meer stil bij de gelijke behandeling van humanistisch geestelijke verzorging in vergelijking met de godsdienstig geestelijke verzorging, de verdeelsleutelproblematiek en de ethisch-paradoxe situatie voor mensen binnen de krijgsmacht. Tielman sprak de wens uit dat ook de andere geestelijke stromingen – Islamitische, Boedhistische en Hindoeïstische – hun plaats binnen de krijgsmacht zouden kunnen innemen.

Loyaliteit/solidariteit

Als derde en laatste spreker kwam hoofdraadsman dr. J. F. Sinke aan het woord. In zijn inleiding stond de spanning tussen loyaliteit en solidariteit centraal. Hij sprak in dat verband over:

- de functie en de taak van de krijgsmacht en met name de positie van de militair daarin;
- de staatsrechtelijke opvatting over de verhouding loyaliteit/solidariteit;
- de recente geschiedenis van de wijze waarop het ministerie van defensie met het spanningsveld van loyaliteit en solidariteit is omgegaan en

– de positie van het Humanistisch Verbond en de dienst HGV ten opzichte van die spanning.

's Middags werden de gasten van „buiten” (vnl. politici, militairen, vertegenwoordigers van kerken en vakbonden e.a.) in de gelegenheid gesteld om in werkgroepen hun visies/ervaringen/meningen over twintig jaar humanistisch geestelijke verzorging bij de krijgsmacht te geven.

In de plenaire discussie daarna ontstond er een aardig beeld van dat wat anderen van de dienst HGV vinden.

Voorzitter De Ronde konkludeerde tot slot dan ook terecht dat het een zinnige, waardevolle en leerzame dag voor de dienst HGV was geweest.

Brochure

Een uitgebreid verslag van zowel inleidingen als gespreksgroepen wordt in het komende voorjaar verwacht. In EGO zullen we daarvan te zijner tijd zeker melding maken.

De dienst HGV heeft ter gelegenheid van haar 20-jarig bestaan een bescheiden jubileumbrochure gepubliceerd, die voor geïnteresseerden in beperkte oplage nog verkrijgbaar is. Kosten daarvan f 2,50 (voor porto en administratiekosten) over te maken op giro 480414 t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist onder vermelding van „jubileumboekje”.

Klazien van Brandwijk-Wiltjer
(Foto's: Wim Heij en Frank Spoelstra)

V.l.n.r. HV-voorzitter dr. R. A. P. Tielman, voorzitter van het symposium (en vice-voorzitter van het HV) C. de Ronde en hoofdraadsman dr. J. F. Sinke

Twee van de gasten: dr. S. L. Mansholt, voorzitter Humanistisch Vredesberaad en lt. kol. drs. F. A. G. Bleijs, hoofd van de Sectie Individuele Hulpverlening, onder het toezicht van Coornhert

Stress en opgefokte sfeer

Tirailleurs over hun werk

„Je krijgt eerst van een sergeant een opdracht. Je gaat aan de slag. Komt je PC: Fout, moet anders, moet zus en zo. Komt de CC: Helemaal niet goed, anders. Komt even later de PC weer, die gaat tekeer waarom je niet gedaan hebt wat hij gezegd heeft. Hoe doorbreek je nu zo'n vicieuze cirkel?”

„Als wij terugkomen van een oefening dan zijn er kamers, daar worden tafels, stoelen, kasten, alles wat maar te verplaatsen is, in een hoek geflikkerd. Dan wordt werkelijk alles overhoop gehaald.”

Twee citaten uit een lang vraaggesprek dat EGO-redakteur Wim Heij had met vier tirailleurs (Paul Bosse, Ralf Collaris, John v.d. Heyden en André Hof) van het 47e Painfbat uit Havelte. Aanleiding voor dit gesprek was een artikel in het aug/sept. nummer van EGO, waarin enkele mortieristen van datzelfde bataljon een aantal uitspraken deden over tirailleurs. Of eigenlijk niet zozeer over de tirailleurs zelf, maar meer over het klimaat in zo'n compagnie. Daarom het woord nu aan de tirailleurs.

Wat vinden jullie kenmerkend voor het tirailleur-zijn?

Paul: Wachten. Niet weten wat je gaat doen. Orders krijgen die je blindelings moet opvolgen. Lijnen uitrollen.

André: Wapenonderhoud plegen en de controle erna.

John: In het stikdonker, midden in een zandwoestijn, de opdracht krijgen „Wapen poetsen. Zo laat inspectie!” En het moet gebeuren want anders laten ze je niet gaan slapen of eten. „Eerst je wapen, eerst je wapen...”

Ralf: Dingen doen waar je zelf het nut niet van inziet. Niet goed, overdoen.

Bestaat dé tirailleur?

Paul: Nee. Iedere persoon is nu eenmaal anders, daarom bestaat dé tirail-

leur niet. Het opleidingsnivo per compagnie verschilt soms ook heel sterk.

Maar verschil in opleidingsnivo hoeft nog niet te betekenen dat tirailleurs niet iets gemeenschappelijks zouden kunnen hebben?

Paul: Toch blijft ik er bij dat tirailleurs geen specifieke kenmerken hebben. Men probeert wel wat aan te kweken, door je bijv. veelvuldig te stressen, maar dat levert niet dé tirailleur op.

Volgens de tirailleurs zijn mortieristen „gematste” infanteristen. Betekent dat nu dat tirailleurs „gepaalde” infanteristen zijn?

Paul: Ik denk dat mortieristen in zoverre gematste infanteristen zijn omdat wij

niet weten wat ze doen. Voor ons zijn mortieristen lui die altijd achter het stuk zitten. Ik ervaar het tirailleur zijn wel als gepaald zijn.

Ralf: Je vormt je een beeld van elkaar en dat ontstaat mede door hoe men zich op de kamers gedraagt. Als tirailleurs terugkomen van een oefening dan maken ze een bereikeet op de kamer, omdat ze de hele dag opgejaagd zijn. Dat doen mortieristen niet. Dat valt ons ook wel op. Die mannen komen terug van een oefening, gaan rustig zitten poetsen en als ze klaar zijn duiken ze hun bed in. Wij krijgen zo het idee van een tam stelletje, op het saai af. Lui die helemaal niets doen of te doen hebben. Ik ken toevallig enkele mortieristen, maar als die een stuk in moeten graven dan hebben ze heel wat meer werk dan wij met ons putje. Doordat ze in kleinere groepjes werken hebben ze een heel andere verstandhouding met het kader.

John: Als wij terugkomen van een oefening dan zijn er kamers, daar worden tafels, stoelen, kasten, alles wat maar te verplaatsen is, in een hoek geflikkerd. Dan wordt werkelijk alles overhoop gehaald.

Wanneer je met tirailleurs aan de praat raakt vallen al snel termen als stressen en opgefokte sfeer. Dat zal toch niet bij voortduring het geval zijn?

André: Dat komt vooral voor als er iets gedaan moet worden waarna je vrij bent of kunt gaan eten. Kortom als er iets in het vooruitzicht wordt gesteld.

John: Bij ons was laatst een COAX-loop zoek, uitgerokend op vrijdagmiddag, en die moest, koste wat kost, worden teruggevonden. Anders gingen we niet naar huis, dat gold voor het hele bataljon. Dikke stress wanneer zoiets gebeurt en zeker vlak voor het weekendverlof. Dan moet er in zo'n klimaat ook nog wapenonderhoud en kompanieskorven worden gepleegd. Veel gescheld, gevloek en getier. Niemand heeft zin. Iedereen gaat op z'n nest liggen. Het „dikke lul” en „ik doe niks” is

De gesprekspartners v.l.n.r. Paul, John, André en Ralf

dan niet van de lucht. Waar haal je op zo'n vrijdagmiddag in vredesnaam nog even snel zo'n COAX-loop vandaan?

Het stressen zal het meest tijdens veld-dienst plaatsvinden?

Ralf: Je moet iets doen, bijv. een aanval of een verdediging en je hoort door-gaans van je groepskommandant of het goed gaat of niet. Die zegt op een ge-given moment dat het zo wel best is. Dan komt er iemand die weer hoger is, een PC of een CC, en die zegt dan dat het

„Eigenlijk kun je veel beter een kast in elkaar rammen dan een kamer-genoot psychisch mangelen.”

niet goed is. Dan moet je weer van vo-ren af aan beginnen. Dan komt er weer iemand die nog hoger is en die heeft ook weer wat aan te merken. En jij moet maar steeds iedereen tevreden stellen. Paul: Het grote nadeel van de krijgs-macht is, dat soldaten teveel bazen hebben. Lui die allemaal iets te zeggen willen hebben. Je krijgt eerst van een sergeant een opdracht. Je gaat aan de slag. Komt je PC: Fout, moet anders, moet zus en zo. Komt de CC: Helemaal niet goed, anders. Komt even later de PC weer, die gaat tekeer waarom je niet gedaan hebt wat hij gezegd heeft. Hoe doorbreek je nu zo'n vicieuze cirkel?

Hoe gedragen jullie je als de druk weg-valt?

John: Wij maken geen rotzooi, wij doen het subtieler, hoewel het puur lullig is...

Paul:... zeg maar gerust: gewoon smerig...

John:...wij schuiven alles af op één jon-gen bij ons op de kamer en die pakken we voortdurend flink aan.

Paul: Ik weet nog dat op de allereerste GV daar al voor gewaarschuwd werd, niet de weg van de minste weerstand te kiezen door je af te reageren op één van je maatjes. Maar het gebeurde toch en het gebeurt nog steeds. Eigenlijk kun je veel beter een kast in elkaar rammen dan een kamergenoot psychisch mangelen.

Ralf: Wij hadden in het begin ook zo'n jongen die is, gelukkig voor hem, ver-trokken. Nu blijft er niemand meer over en moeten we dat op een andere manier op zien te lossen. We verdelen het rede-lijk gelijkelijk over elkaar. Je keert een bed om bij een ander, dan gebeurt het bij jou enz. Het kader staat te ver van je af, dus daar reageer je je onmacht niet op af. Bovendien als je dat doet loop je het risico van een rapport en dat maakt de zaak er niet beter op.

Het beeld „bij die tirailleurs is het maar een losgeslagen boel” klopt dat nu of niet?

André: Bij ons op de kamer valt het nog-al mee. Maar op sommige kamers ma-ken ze er werkelijk een enorme puin-hoop van, dat klopt. Wij kunnen dat, als „rustige” kamer, ook bijna niet begri-pen. Op die manier creëer je alleen nog maar meer werk.

Geen puinhoop dus. Wel de zwakste jongen van de kamer pakken?

André: In het begin gebeurde dat wel zo van „dat zal hij weer niet zijn, probeert zich steeds te drukken”. Nu gebeurt dat niet meer. Je kent elkaar ook veel beter.

Zijn er nog andere vormen waarop jullie je afreageren?

Paul: Als ik er soms echt genoeg van heb schrijf ik een gedicht en dat hang ik dan op. Daar ontstaan dan woorden over met het kader.

Ralf: Dat is een van de weinige manie-ren van terugschoppen die je nog nét zonder al te grote risico's kunt onderne-men. Het bed van de vaandrig overhoop trekken levert de andere dag gelijk gro-te problemen op. Dus doe je dat maar bij een maatje.

Uitingen uit onmacht?

Paul: Zo zou je het kunnen zien, ja. Bij ons hangt een grote Maoïstische vlag aan de muur en diverse kritische ge-dichten over de krijgsmacht. Daar kun-nen ze niet zo veel aan doen. Weghalen mogen ze niet, dus moeten ze het wel laten hangen. Het klinkt wat primitief, maar daar beleef ik echt nog plezier aan ook. Je kunt niet zo bar veel.

Tirailleurswerk is ruig werk. Zijn tirail-leurs nu ruig volk?

Ralf: Nee hoor. In principe kan iedereen

„Het bed van de vaandrig overhoop trekken levert de andere dag gelijk grote problemen op. Dus doe je dat maar bij een maatje.”

bij de tirailleurs ingedeeld worden, rui-ge en minder ruige jongens. Wanneer de druk van de ketel is vallen vaak de ruige jongens op. Reageren zich af waardoor het beeld ontstaat dat het bij „die tirailleurs altijd een bende is” en dus zal het ook wel tuig zijn. In de prak-

tijk valt het best mee.

Het is veel meer de situatie die ertoe leidt dat je soms vreemde dingen doet. Het zijn niet de jongens zelf.

John: Wanneer je met ruig bedoelt dat het je op het laatst niet meer boeit, tja dan klopt het wel. Door het water moeten kruipen, eten met zand erin, enz. Dat ervaar je op den duur als normaal en dat doet je ook niets meer. Ja, in die zin zijn we wel ruig, maar dat is iets anders.

Tirailleurs slaan dus niet alles stuk wat ze tegenkomen?

Ralf: Welnee. En dat wat John bedoelt komt ook niet van vandaag op morgen, daar gaat een hele periode overheen. In het begin vind je door het water gaan ook niet leuk, en zand in je eten helemaal niet. Maar na verloop van tijd word je door de stress over die weerstanden heen getild en dan doe je het allemaal. Wat maakt het ook eigenlijk nog uit?

Hoe is de omgang tussen de tirailleurs en met name de onderofficieren?

Paul: In z'n algemeenheid wel goed. Toevallig kunnen mijn groepscommandant en ik niet zo best met elkaar overweg, maar beschouw dat maar als een uitzondering.

John: Wel goed.

Ralf: Het maakt nogal wat uit of je een kaderlid ook buiten diensttijd kunt leren kennen. Als dat zo is krijg je een veel betere kijk op zo'n man en ben je, over en weer, meer bereid van elkaar te pikken. De vaandrig staat zover van je af, dat je daar maar heel weinig mee te maken hebt. Eigenlijk heeft zo'n vent een hondebaan. Hij is er voor opgeleid om op een gegeven moment te zeggen „Stop en niet verder”. Doe je dat toch, dan paalt hij je. Daar kan de beste man ook niets aan doen, dat is de rol die hij moet spelen. Daarom moet hij wel afstand houden, want anders heeft hij die macht niet meer.

André: Wat mij opvalt is dat het met de sergeanten die jij kent en die weten hoe je bent wel meevalt. Maar staan ze ver-

der van je af dan kunnen ze je soms op een merkwaardige manier behandelen.

Er ontstaat snel beeldvorming wanneer je mensen niet kent?

Paul: Dat is zo. Maar als je mensen ook kunt ontmoeten zonder dat ze die opgelegde rollen hoeven te spelen, dan zijn het helemaal niet van die vreemde kerels. Ik zit bijv. in de barkommissie en heb dus ook wel wat contact met de CC, ook wel na diensttijd, en dan is het best een goeie vent. Dan kijk je ook wat beter door z'n optreden overdag heen.

Werkt het gemeenschappelijke lot, er samen wat van te moeten maken, sti-

„Als je mensen kunt ontmoeten zonder dat ze die opgelegde rollen hoeven te spelen, dan zijn het helemaal niet van die vreemde kerels.”

mulerend op de totstandkoming van vriendschappen?

André: Dat heb ik wel zo ervaren. Ik heb, zeker daardoor, een aantal leuke kontakten gekregen.

Ralf: In de opleiding werkte dat wel zo, Dan word je echt gestressed en dan is het enige wat je hebt je kamer en je medesoldaten. Daar moet je wel wat mee doen, uit lijfsbehoud.

Op een gegeven moment is dat voorbij en dan denk je „oh, dat is die vent”. Dan ga je je ook meer toeleggen op kontakten buiten de dienst, zo van met hem ga ik stappen, maar met die niet.

Op een oefening kijk ik heel anders tegen mijn medesoldaten aan. Dan let ik er niet zozeer op of het een aardige vent na de dienst is, maar kijk ik veel meer of hij wat terugdoet wanneer ik wat voor hem doe. Zodra dat echter niet meer telt en het is kwart voor vijf, dan trek ik weer met andere mensen op.

Paul: Ik ben misschien een vreemde, maar ik denk zo bij mezelf: die jongens

zie ik 14 maanden en daarna niet meer en dat vind ik ook niet erg. Ik kan met de meesten best aardig opschieten maar het is tijdelijk.

John: Echte vrienden maak ik hier niet. Die heb ik thuis zitten. Natuurlijk trek ik hier ook met jongens op, maar het zijn niet mijn echte vrienden.

Stel dat je opnieuw in dienst zou moeten. Je wist wat je nu weet en je had de keuze. Zou je tirailleur worden?

Paul: Ik zou proberen helemaal niet meer in dienst te hoeven, bijv. af(te)laten keuren. En als ik wel zou moeten opkomen, dan zou ik proberen er alsnog uit te komen. Dat is geen grootspraak, dat meen ik echt. Dat betekent niet, dat ik nu mijn werk niet doe. Maar op grond van wat ik tot nu toe heb meegemaakt heeft dat tot die opvatting geleid.

John: Zeker geen tirailleur. Er zijn overigens best baantjes in dienst die ik zou willen doen, bijv. bij de TD. Je hele diensttijd sleutelen, dat zie ik wel zitten. Steek je tenminste nog wat van op. Maar wij, wij leren niets.

Ralf: Met de dingen die ik nu weet zou ik de opleiding best nog wel eens over willen doen. Alléén de opleiding. In die periode heb je tenminste wat te doen. Je bent de hele dag bezig, van uur tot uur is bekend wat er gaat gebeuren. De parate tijd die hoeft voor mij niet, ik denk bij geen enkel onderdeel.

André: Geen tirailleur. Ik ben zelfs fysiek niet eens geschikt voor de infanterie. Daarom alleen al zou ik nooit voor dat onderdeel kiezen. Toch ben ik wel met een positieve instelling opgeko-

men. Je hebt nu eenmaal een krijgsmacht nodig om je vrijheid te verdedigen, was mijn opvatting. Maar na alles wat ik heb meegemaakt ben ik aanzienlijk minder positief over de krijgsmacht gaan denken.

Ralf: Ik bedoelde zoëven te zeggen dat ik misschien wel geschikt ben voor dit werk. Op oefeningen, onder zware omstandigheden, funktioneer ik het beste. Zodra er niets te doen is wordt het ineens veel minder. Een week onderhoud plegen is geen werk voor mij. Dan lig ik regelmatig overhoop met kaderleden. Daarom zou ik zo'n opleidingsperiode best over willen doen. Dan weet ik van mezelf dat ik funktioneer, dat ik me prettig voel. Maar wanneer ik m'n tijd moet verdoen met onnuttige dingen dan lukt het gewoon niet. Zo werkt dat bij mij.

Nog behoefte aan een laatste opmerking?

Paul: Ik denk dat gesprekken als deze door mensen die er wat verder vanaf staan altijd als negatief zullen worden ervaren. Maar diegenen die er zelf in zitten zullen dit wel degelijk herkennen. Ik ben dan ook gewoon erg blij dat ik eindelijk eens echt kon zeggen wat ik denk en wat ik voel. Dat wil helemaal niet zeggen dat wij negatieve soldaten zijn, maar zo beleven mensen op de onderste sport van de ladder de militaire dienst nu eenmaal.

Wim Heij

Versjes van Toon

Treurig

Het is zo treurig, die soldaatjes
die in die legerauto's rijden,
of met wat blaadjes aan hun helmen,
wat oefenen in groene weiden.

Als ik die jochies op hun buiken,
zie liggen onder groene struiken,
zie ik weer zo veel witte kruisjes,
demonen lachen in hun vuistjes.

Tinnen soldaatjes

'k Herinner mij nog goed van vroeger,
de doos soldaatjes die ik had,
ze hadden sabels en geweren,
bont gekleurd, maar wel wat plat.

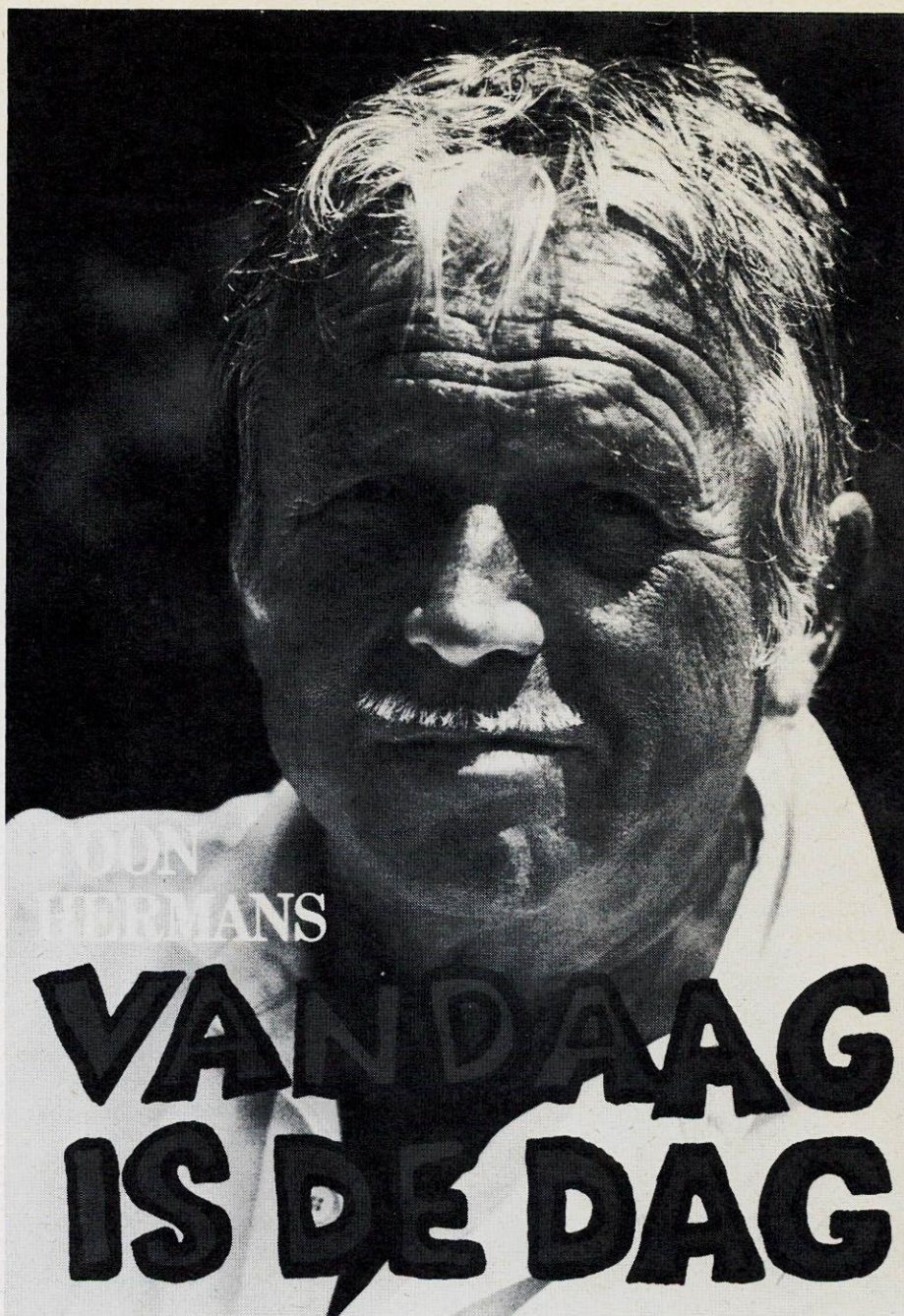
Er waren er met bajonetten,
en ook op paardjes in galop,
maar 't meeste is me bijgebleven,
het paardje zonder-iemand-öp.

Zo dikwijls vroeg ik aan m'n Opa,
is dat soldaatje er niet meer,
hij zei dan dat het was gesneuveld,
gefallen op het veld van eer.

'Dat veld van eer', heb ik nooit begrepen,
maar altijd speelt nog door m'n kop,
als ik denk aan die soldaatjes,
dat paardje zonder-iemand-öp.

Afspraak

Laten wij afspreken, dat wij elkaar *niet*
meer zullen uitroepen!
Of het nou kruisraketten zijn of een zakmes,
dat doet er niet toe.

Vrijwel gelijktijdig met de start van zijn laatste show in het Amsterdamse Carré verscheen het nieuwe boek van Toon Hermans 'Vandaag is de dag'. In dit boek verweeft deze bekende entertainer amusement en levenswijsheid op de hem zo geheel eigen wijze. 'Vandaag

Wij.

Wij zijn clever, nobel, machtig,
wij zijn boos en engelachtig,
wij zijn 'zo' en wij zijn 'zus',
wij zijn nachtegaal en mus,
wij zijn lief'lijk, teder, innig,
maar wel af en toe waanzinnig,
want hoe zou het anders kunnen,
dat w'elkaar geen vrede gunnen,
en maar knutselen onbeschoft,
tot de hele zaak ontploft!

is de dag' heeft dezelfde toon als het programma waarmee hij zijn publiek avond aan avond amuseert; een positief geluid in een zorgelijke wereld. Een roep om het leven elke dag opnieuw te beleven, te vieren als het kan. De versjes, gedachten en invallen in dit boek zijn veelal leuk en gezellig. Toch hebben zijn versjes (gedichten is een te groot woord) soms meer diepgang dan men van deze komiek doorgaans verwacht. Zeker wanneer hij het heeft over de krijgsmacht of de problematiek van oorlog en vrede. De redactie koos uit dit nieuwe boek een aantal versjes en teksten die raakvlakken hebben met de militaire wereld, opdat ook de wat serieuzere Toon Hermans eens de aandacht krijgt die hij verdient. Ook al is het op het einde van zijn veelbewogen carrière.

Redactie

'Vandaag is de dag' door Toon Hermans verscheen bij Elsevier, A'dam. Prijs f 24.90.

Ontslag

Het lijkt misschien een wat vreemde zaak om in EGO over ontslag te schrijven:

- als dienstplichtige kun je geen ontslag krijgen, omdat er geen sprake is van een arbeidskontraat;
- als beroeps voor bepaalde tijd moet je je aan een aantal regels houden wanneer je er voortijdig uit wilt en als defensie voortijdig het kontraat met jou wil verbreken moeten ze daarvoor met zwaarwegende argumenten komen;
- zo ook wanneer je een overeenkomst voor onbepaalde tijd hebt.

Die regels en voorschriften daaromtrent zijn vrij bekend en mocht je in een situatie terecht komen waar ontslag aan de orde is, dan kun je terugvallen op je bond. In verschillende situaties kan het ambtenarengerecht ook nog een woordje meespreken. En g.v.-ers kunnen je in ieder geval helpen zoeken naar een deskundige die je in een ontslagprocedure kan steunen.

Ontslag krijgen

Het gaat hier dus over ontslag in de burgermaatschappij en wel om ontslag

krijgen. Bijvoorbeeld:

- a) Je komt na je dienstplicht terug bij je oude baas en die vertelt je op je eerste werkdag dat hij geen werk meer voor je heeft en dat hij je daarom moet ontslaan.
- b) Een paar weken nadat je uit dienst bent komt je baas met de mededeling dat je eigenlijk toch niet meer binnen het bedrijf past en dat hij je daarom moet ontslaan.
- c) Je baas geeft je de keus: of in loon achteruit te gaan of ontslag te krijgen.
- d) Je bent uitdrukkelijk voor een bepaalde functie aangenomen, maar je baas is van mening dat je ander werk moet gaan doen en dat je anders wel kan gaan.
- e) Je werkgever geeft je ontslag omdat hij meent dat daarvoor dringende redenen aanwezig zijn.

Opzeggingstermijn

Nu heb je als werknemer ook in ontslagsituaties een aantal rechten waar je gebruik van moet maken:

Op de eerste plaats is het van belang dat je aanspraak maakt op de juiste op-

zeggingstermijn en de juiste opzeggingstag.

De opzeggingstermijn is de tijd die de dienstbetrekking nog moet voortduren na de dag van opzegging. Na het verstrijken van deze opzeggingstermijn is de dienstbetrekking pas geëindigd.

De juiste opzeggingstag is vaak geregeld in een CAO, een rechtspositieregeling of arbeidsovereenkomst. Zo is het in veel bedrijfstakken gebruikelijk, dat de opzeggingstag van werknemers die per week worden uitbetaald de laatste dag van de kalenderweek is. Werknemers die per maand worden uitbetaald hebben vaak als opzeggingstag de laatste werkdag van de kalendermaand.

De lengte van de opzeggingstermijn die bij wet geregeld is, is gelijk aan die van een loonbetalingsperiode. Dus als je per week uitbetaald krijgt een week, als je per maand uitbetaald krijgt een maand. (Dit kan langer zijn als het in een CAO of iets dergelijks geregeld is.)

Protesteren

Op de tweede plaats moet je protesteren tegen elk ontslag, waarbij je twijfelt of daarvoor voldoende redenen of

Voorbeeld 1
Protestbrief bij 'ontslag op staande voet'
AANTEKENEN

datum: 1)
Aan :
..... 2)

Mijne Heren,

Ondergetekende werd op 3)
op staande voet ontslagen door u. Hij betwist, dat er voor dit ontslag een dringende reden aanwezig was en neemt met het ontslag geen genoegen.
Hij staat, indien u op zijn arbeidskracht prijsstelt, nog te uwer beschikking.
Mocht u niet bereid zijn het ontslag te herroepen, dan behoudt hij zich alle rechten voor om, hetzij de nietigheid van het ontslag in te roepen wegens gemis aan toestemming van de directeur van het Gewestelijk Arbeidsbureau, dan wel een vordering tegen u in te stellen op grond van de bepalingen betreffende het ontslag-recht, zoals die te vinden zijn in het Burgerlijk Wetboek.

Uw standpunt te dezer zake verneemt hij gaarne onverwijld.

Hoogachtend,

.....

Naam :
adres :
woonplaats :

gebruiksaanwijzing

- 1) in te vullen: datum
- 2) in te vullen: naam, adres en woonplaats werkgever
- 3) in te vullen: datum van het ontslag
- 4) in te vullen: uw handtekening
- 5) in te vullen: uw naam, adres en woonplaats

4)

5)

Voorbeeld 2

Protestbrief bij 'gewoon' ontslag
AANTEKENEN

datum: 1)
Aan :
..... 2)

Mijne heren,

Ondergetekende werd op 3)
door u ontslag aangezegd tegen 4)

Hij neemt met het ontslag geen genoegen, omdat de aangevoerde redenen onvoldoende zijn en tevens toestemming door de directeur van het Gewestelijk Arbeidsbureau ontbreekt.

Hij staat, indien u op zijn arbeidskracht prijsstelt, nog te uwer beschikking. Mocht u niet bereid zijn het ontslag te herroepen, dan behoudt hij zich alle rechten voor, om hetzij de nietigheid van het ontslag in te roepen wegens gemis aan toestemming van de directeur van het Gewestelijk Arbeidsbureau, dan wel een vordering tegen u in te stellen op grond van de bepalingen betreffende het ontslagrecht, zoals die te vinden zijn in het Burgerlijk Wetboek.

Uw standpunt te dezer zake verneemt hij gaarne onverwijld.

Hoogachtend,

.....

5)

Naam :
adres :
woonplaats : 6)

gebruiksaanwijzing

- 1) in te vullen: datum
- 2) in te vullen: naam, adres en woonplaats werkgever
- 3) in te vullen: datum waarop het ontslag is aangezegd
- 4) in te vullen: datum waarop het ontslag zou ingaan
- 5) in te vullen: handtekening
- 6) in te vullen: uw eigen naam, adres en woonplaats

Aantal nummers en abonnementsprijs van EGO verhoogd

Van tijd tot tijd ontkomt ook een redactie er niet aan zich met de zakelijke kant van het uitgeven van dit maandblad bezig te houden. We zullen u niet vermoeien met lange verhalen, maar toch . . . een paar mededelingen. In 1979 werd EGO groter van formaat en verdubbelde het aantal pagina's. De abonnementsprijs (al 17 jaar f 6,-) werd eveneens verdubbeld tot f 12,-. Sindsdien besloeg elk nummer tenminste 24 pagina's, terwijl EGO-lezers als gebruikelijk ook elk jaar in december een jaarboekje kregen toegezonden.

Nu heeft de redactie besloten om (1) met ingang van 1985, in plaats van tien, elf nummers per jaar te doen verschijnen (d.w.z. ook begin juli uit te komen en alleen nog augustus over te slaan) en (2) de abonnementsprijs na zes jaar te verhogen van f 12,- naar f 15,- per jaar.

Nog altijd een uiterst bescheiden bijdrage in de kosten - alleen al de portie! - dachten wij, want waar krijgt u nog ver over de 300 pagina's (jaarboekje inbegrepen) voor de prijs van een bioscoopavondje thuisgestuurd?

Hopelijk blijft u dus ook tot onze trouwe lezerskring behoren door overmaking van f 15,- op giro-nummer 480414 t.n.v. Hoofdradsman HGV te Zeist, met vermelding: EGO '85.

Redactie

escorte dame: calltrui

gronden aanwezig zijn. Of als je niet zeker bent of je je recht op een WW-uitkering verspeelt als je niet protesteert. (Zolang bedrijfsverenigingen niet duidelijk zijn over wat je moet doen om je recht op WW niet in gevaar te brengen, kun je beter het zekere voor het onzekere nemen.)

Ga dus nooit akkoord met je ontslag, voordat je deskundig advies hebt gevraagd (bij een vakbond, advocaat, rechtswinkel, werkende jongerenorganisatie of bedrijfsvereniging.) **Ga nooit alleen af op het advies van je werkgever of van het Arbeidsbureau.** Je werkgever zal meestal eerst proberen of je met je ontslag akkoord wilt gaan. Dit is voor hem het gemakkelijkst, want dan hoeft hij geen ontslagvergunning aan te vragen op het Gewestelijk Arbeids Bureau en hij is er zeker van dat je geen proces bij de kantonrechter zult beginnen. Het Arbeidsbureau (GAB) heeft niets te zeggen over je recht op WW.

Wat te doen?

Wat moet je doen als je werkgever je mondeling of schriftelijk opzegt?

1. geen enkele verklaring tekenen
2. mondeling protesteren en je bereid verklaren dat je je werk wilt blijven doen
3. erop wijzen dat er een ontslagvergunning op het GAB moet worden aangevraagd
4. je protest per aangetekende brief bevestigen aan je werkgever (zie voorbeelden)
5. een klacht indienen bij het GAB en

daarbij een afschrift van je protestbrief doen

6. zo snel mogelijk advies/hulp van een deskundige (vakbond, advocaat, rechtswinkel) vragen
7. geen spullen mee naar huis nemen die je anders op je werk laat
8. geen ontslagbewijs vragen of aan-nemen
9. geen loon of vakantiegeld aan-nemen
10. **Beleefd blijven**

Verder is het van belang, dat je zo snel mogelijk actie onderneemt en de dingen niet op hun beloop laat!

Opgelet!

Als je werkgever een ontslagaanvraag bij het GAB heeft ingediend, wordt de werknemer vaak verzocht op het GAB te komen. Daar moet je dan reageren op de ontslagaanvraag. Zo'n ambtenaar geeft dan ook vaak advies. Realiseer je dat deze ambtenaar **geen enkele toezegging** kan doen op je recht op WW. Als hij voorstelt alsnog akkoord te gaan met het ontslag, overleg dat dan eerst met je „deskundige“. **Ga nooit in op het advies van het GAB formeel bezwaar te maken!** Je gaat dan namelijk feitelijk akkoord met je ontslag.

Regel dit soort zaken nooit via de telefoon met het GAB, daar kunnen alleen maar misverstanden door ontstaan. Deze beknopte informatie over ontslag kan je misschien ooit van pas komen. Ik hoop echter dat het nooit nodig zal zijn.

Klazien van Brandwijk - Wiltjer

De schepping

De overtuiging dat de gehele natuur, omvattend alle flora en fauna, het resultaat is van een op elkaar volgende ontwikkeling, ook wel evolutie genoemd, heeft sinds Darwin bij grote delen van de mensheid, ingang gevonden. Vooral humanisten waren warme aanhangers van deze theorie.

Helaas de vondst, door een eenvoudige herder, van een aantal papyrus-rollen in een rotsspleet in de buurt van de oude stad Jericho, hebben een zware bres geslagen in deze opvatting. Wat bleek? Na een moeizame vertaling door wetenschappelijke medewerkers van de Eton-universiteit, bleken deze rollen een woordelijk verslag van de vergadering die aan de schepping van hemel en aarde voorafging. Dat dit niet het werk kon zijn van één man, werd al geruime tijd aangenomen door zelfs de hoogste theologen. Uit de rollen blijkt zonneklaar dat een uitgebreide commissie jarenlang zich over de problemen heeft gebogen. Aan het hoofd van de commissie stond natuurlijk de Schepper zelf, in de rollen eenvoudig aangeduid met S.

Te lezen valt dat S. had beslist dat er een wereld moest komen en dat die bevolkt moest worden door een zo gevarieerd mogelijke populatie. Met deze opdracht werd de commissie naar huis gestuurd.

Enige maanden later kwam men opnieuw bijeen en de creativiteit van de commissieleden bleek verbluffend. Men had ontwerpen gemaakt van planten en bloemen. Vooral aan de verscheidenheid van dieren leek geen einde te komen: olifanten, slangen, vlin-ders, vogels, vissen in allerlei vormen en kleuren waren aan de fantasie van de voortvarende leden ontsproten. Eentje, met naar later bleek een sadistische inslag, kwam geniepig lachend met vellen vol ontwerpen van wespen, mug-gen, hoofdluizen en bloedzuigers.

De commissie had vanzelfsprekend weer vele maanden nodig om tot een weloverwogen selectie te komen.

Uiteindelijk was het S. zelf die de beslissing nam. Hij hanteerde daarbij wel een zekere richtlijn.

„Ik houd niet van vissen die vliegen kunnen, want dan moet je ook vliegen toestaan die willen vissen” zei hij ernstig. Maar omdat de commissie inspraak eiste werd er een compromis gevonden: een paar vissen mochten een klein stukje vliegen, maar alleen voor de vorm. Daar kon de commissie zich in vinden. De plannen werden daarna met

hier en daar een kleine wijziging aangenomen.

Er was nog een heel klein commissielidje, in de papieren heet hij slechts O., dat al die tijd nog niets van zich had laten horen.

Tenslotte vroeg S.: „Mag ik vragen waarom O. geen bijdrage heeft geleverd; denkt O. soms zijn presentiegeld op te kunnen strijken door alleen maar aanwezig te zijn?”

O. keek verschrikt op en haalde aarzelend een ontwerp uit zijn koffertje: „Ik heb dit bedacht!” zei hij besmuikt.

De overige commissieleden bekeken lange tijd aandachtig de tekening en toen begon één voorzichtig te lachen, de anderen volgden, het gelach werd steeds luider totdat het daverde als een orkaan.

S. maande tot stilte, maar terwijl ook hij alleen met de grootste moeite zijn ernst kon bewaren, vroeg hij: „Kun je ons ook vertellen wat dit moet voorstellen?”

„Een mens”, zei O. schuchter.

„Een mens”, vroeg S., „Denk je echt dat dit... eh... ding een schijn van levensvatbaarheid heeft, onbehaard, lange dunne voorpoten, of ja, zijn het eigenlijk wel poten, hij staat rechtop en wel op twee enge dunne staakjes”.

„Als er een zuchtje wind staat dondert hij om en het is toch wel de bedoeling om af en toe een flink stormpje te laten waaien, dat werkt verfrissend”.

„En dan het formaat, kan dat niet wat compacter, hier gaat een hoop grondstof in zitten”.

„Hij zal kwetsbaar zijn voor alle mogelijke dieren, hij heeft geen pantser, als bijvoorbeeld een schildpad, hij heeft geen verdediging, ik denk aan een paar stevige horens, ik noem maar wat, nee, als je het mij vraagt komt dit schepsel niet ver!”

S. wilde het ontwerp al in de bak werpen, waar meerdere afgekeurde ideeën in terecht waren gekomen.

„Wacht even!” zei O., „Ik ben nog niet klaar, ik heb in mijn plan, dit ontwerp toegerust met INTELLIGENTIE, een vermogen om na te denken. Dat zal hem in staat stellen zich te beveiligen. Warmte te maken als hij het koud heeft, zelf voedsel te verbouwen als het in de natuur niet voorhanden is, hulpmiddelen te vervaardigen die hem helpen bij de jacht en de visvangst.” „Hij zal toestellen verzinnen om zich snel te verplaatsen!”

O. verdedigde zijn ontwerp vol vuur en zijn mede-commissieleden lieten zich,

zij het schoorvoetend, overtuigen.

Alleen S. bleef sceptisch.

„Alles goed en wel,” zei S., „Maar die intelligentie, kan hij daar op een zeker moment, we moeten in de toekomst denken, geen misbruik van gaan maken?”

„Zal hij dat niet kunnen gebruiken om dingen te ontwikkelen waarmee hij de hele zaak verstoord?”

„Nee”, antwoordde O. optimistisch.

„Dat is nou juist het leuke voordeel van intelligentie, op het moment dat zoiets zou dreigen te gebeuren, is intelligentie de aangewezen eigenschap om dat te corrigeren, hij zal nooit te ver gaan, zo snugger is dit ontwerp wel.”

„Dat moet ik nog zien” zei een ander, met een wat kritische inslag.

Maar O. ging verder: „Kijk hij zal misschien een knuppel of een knots bedenken om een dreigend gevaar af te weren en om het vege lijf van zichzelf en zijn naasten te beschermen, maar dan heb je het ook wel gehad”.

„Die intelligentie zal hem in staat stellen een harmonische samenleving op te bouwen en alleen daar waar dat strikt nodig is, in willen grijpen”.

„Als er onverhoopt conflicten ontstaan, zal hij niet als een dom rund de zaak plat rammen, maar op een doordachte wijze een oplossing weten te vinden”.

„Om dat nog wat eenvoudiger te maken wil ik hem ook uitrusten met een spraakvermogen, zodat hij uitgebreid met anderen van gedachten kan wisselen en zodoende verschillen van inzicht uit de weg kan ruimen”.

Nadat hij zeer lang had nagedacht stemde S. uiteindelijk toe. Eerst wilde hij nog een korte proefperiode inlassen, maar onder druk van de meerderheid, liet hij die voorwaarde vallen.

In de tijd die nu volgde, hield de commissie nauwlettend de uitvoering van haar plan in de gaten. Hun nieuwsgierigheid ging vooral uit naar het gedrag van de mens. . .

Helaas is veel van wat nu op de papyrus-rollen staat, onleesbaar geworden, door vocht aangetast, zijn hele stukken samengevlooid tot groezelige vlekken. Slechts de slot-alinea kon weer worden ontcijferd.

Daaruit blijkt dat na de laatste waarnemingen van de schepping, zoals die voortgekomen zijn aan de inventieve geest van de commissieleden, het lid O. zich heeft verhangen.

Willy Lohmann

Broadway Danny Rose

Woody Allen als impresario

„Heb je genoten?“ vroeg ik na afloop van de persvoorstelling van „Broadway Danny Rose“, de nieuwste film van Woody Allen, aan een collega die nog even was blijven zitten. Tot mijn ontzetting keek hij mij met betraande ogen aan en zei: „Ga maar vast, ik moet nog even bijkomen.“ Later bleek, dat hij kortgeleden een hartbrekende affaire had afgesloten en dat het gelukkige slot van de film hem even danig van de voeten had getild. Waarmee ik maar wil zeggen dat Woody Allen altijd voor emoties weet te zorgen, of dat nu vrolijkheid is, diepe depressie of alleen maar romantische melancholie.

Broadway Danny Rose vertelt het verhaal van de theateragent Danny Rose, een geboren brekebeen met een onuitroeibaar optimisme, die voor zijn „stal“ moeder en vader tegelijk is. Dat mag ook wel, want erg veel toekomst hebben zijn artiesten niet. Zo behartigt hij de belangen van een blinde xylofonist, een tapdanser met één been en een te dikke, Italiaanse charmezanger die niet bestand is tegen de opkomst van de rock and roll. Het verhaal wordt in een café verteld door een aantal wat oudere artiesten, die Danny allemaal hebben gekend toen ze nog in hun bloeiperiode verkeerden. Telkens zie je de stamtafel met de likkebaardende vertellers weer, tussen de lotgevallen van Danny Rose door, in beeld komen, waardoor de film extra levendig wordt en er tegelijkertijd de extra dimensie bij krijgt van het wereldje van uitgediende varietéjongens die het klappen van de zweep allemaal hebben gekend.

Danny Rose lijkt met Lou Canova, de Italiaanse zanger die ooit, in zijn slanke tijd, één keer een hitje heeft gehad en die nog altijd op dat succesje teert, een goudvink te hebben gevangen. Er blijkt namelijk opeens een hernieuwde belangstelling te zijn ontstaan voor nostalgische, romantische liedjes van het genre dat Lou beheerst, en niets lijkt een come-back van de zanger in de weg te staan. Danny maakt links en rechts afspraken met belangrijke mensen. Twee „details“ heeft hij echter onderschat: Lou is alcoholist, en bovendien verliefd op Tina, een meisje uit de onderwereld, terwijl hij al in zijn derde huwelijk vast zit en dus gebukt gaat onder een forse alimentatieplicht. Verder wordt Danny, door een misverstand, ook nog nagezeten door de familie van een van Tina's afgewezen minnaars, pure maffiosi die vast van plan zijn zowel Danny als Tina uit de weg te ruimen.

Lou krijgt succes, Danny wordt als impresario de laan uitgestuurd, en Tina lijkt aanvankelijk te zwichten voor het luxe leven dat haar zanger haar kan bieden. Maar dan heeft ze inmiddels al te veel gezien van de vertederende kanten van Danny Rose, en ze raakt ten prooi aan diepe depressies, tot ze beseft dat ze alleen met Danny gelukkig kan zijn. Het klunzige slot van de film is geheel in overeenstemming met de rest, en intens tevreden zie je hoe Danny, zonder jas door de regen snellend, Tina inhaalt en mee terug neemt naar zijn huis waar hij net voor alle brokkenpiloten waar hij de zaken voor regelt, een kerstdiner aan het bereiden was.

Geheel voldaan rek je je uit, in het besef dat de wereld nog wel een beetje genietbaar blijft zolang er mensen als Woody Allen rondlopen, die om de zoveel tijd een film afleveren die tijdloos is, die nooit aan kracht zal inboeten en die voor de zoveelste keer een exposé geeft van alle kwetsbare, ontroerende kanten die een mens toch ook kan hebben, en waar je tegenwoordig helaas maar zo weinig meer van te zien krijgt. Alles wat wij hier „typisch Amerikaans“ noemen is in Broadway Danny Rose royaal vertegenwoordigd en toch doet het eindprodukt me, zoals altijd, aan als iets Europees, iets waarvan ik nauwelijks kan geloven dat het uit Amerika komt. Laten we 't er maar op houden dat Woody Allen van wereldformaat is, misschien nog wel het meest in zijn kleine films, over kleine mensen. De rol van Tina wordt gespeeld door Mia Farrow, die daarmee alweer haar derde film in successie heeft gemaakt aan de zijde van haar geliefde. Ik vind haar nog altijd niet sympathiek, maar dat ze een weergaloos, ongemeen veelzijdige actrice is, bewijst ze opnieuw in deze film.

Leo van Opzeeland

Woody Allen als impresario Danny Rose en met zijn troetelkind Lou Canova, gespeeld door Nick Apollo Forte

John Cassavetes, regisseur en hoofdrolspeler met echtgenote Gena Rowlands in 'Love Streams'

Lovestreams

Nog zo iemand die bij mij geen kwaad kan doen is John Cassavetes, zeker in combinatie met zijn prachtige vrouw Gena Rowlands. Cassavetes maakte 'Love Streams' een zeer gewaagde film, want hij is lang en moeilijk. „Is er nog publiek voor liefde?“, vroeg Cassavetes aan een Amerikaanse verslaggever, die van die uitspraak onmiddellijk de kop van zijn artikel maakte. Liefde, daar gaat het in 'Love Streams' om. De man, een schrijver, zoekt er zijn leven lang naar en is tegelijkertijd bang voor de onvrijheid die liefde meebrengt. De vrouw, die later in het verhaal zijn zusster blijkt te zijn, heeft zoveel liefde te geven dat haar familie er door verstikt dreigt te raken. Over deze twee mensen en hun relatie tot elkaar en tot verschillende andere mensen gaat de film, die aangrijpend is voor wie daarvoor openstaat. De film is echter bovenal een monument van acteerkunst, omdat je, eenmaal weer thuis, voortdurend aan de personages blijft denken, pure creaties van Cassavetes en Rowlands, mensen van vlees en bloed, waar je mee begaan bent en in wie je je kunt verplaatsen. Dat is acteren!

De ijssalon

Acteren op hoog niveau laat ook Gerard Thoolen zien in 'De ijssalon' van Dimitri Frenkel Frank en producent Roeland Kerbosch. Thoolen speelt in de film de rol van Otto Schneeweisz, een Duitse jood, uitgeweken naar Amsterdam aan het eind van de jaren dertig, en eigenaar van een ijssalon. Hij is verliefd op Trudy, wier jongere broer in het verzet gaat als de oorlog eenmaal begonnen is. Trudy vindt hem wel verknocht,

maar houdt niet van hem. De zaak wordt gecompliceerd als Gustav ten tonele verschijnt, een Duits officier, vriend van Otto. Gustav wordt verliefd op Trudy, en zij op hem.

De verzetsgroep intussen heeft de ijssalon van Otto als hoofdkwartier gekozen en daar vinden voortdurend schermutelingen plaats met een groep jonge NSB-ers. Otto zit er aan alle kanten tussen, Jood weliswaar maar ook Duitser. Bovenal echter vredelievend, en totaal niet reëel. Dat wordt hem noodlottig. . . 'De ijssalon' is gebaseerd op een waar gebeurde geschiedenis, zoals die beschreven staat in Ondergang van Dr. J. Presser. Het verhaal is vrij bewerkt door Kerbosch en Frenkel Frank, en ze wilden er onder geen voorwaarde een zware oorlogsfilm van maken, zodat er af en toe toch fijntjes gelachen kan worden. Gerard Thoolen maakt van Otto echter zo'n lieve man dat je toch met een kater naar huis gaat aan het einde van de film, omdat 't met hen zo slecht is afgelopen. De rol van Gustav was voor één van de beste Duitse acteurs van dit

Gerard Thoolen in 'De ijssalon'

ogenblik, Bruno Ganz. Schril steekt daar het gebrek aan talent van Carol van Herwijnen bij af, die van zijn Duitse officier een stuitend 'typetje' maakt. Renée Soutendijk, die zich onlangs in de Haagse Post liet ontvallen dat ze er voor past om nog langer de 'Hollandse del' te spelen, laat in deze film toch, als de 'Hollandse del' Trudy, één van haar mooiste creaties zien.

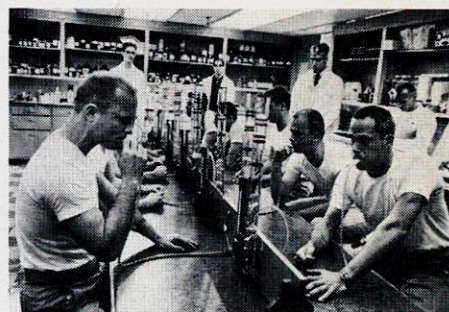
The right stuff

Over een historische periode in de geschiedenis van Amerika, en eigenlijk in de geschiedenis van de wereld, gaat de film 'The right stuff'. De film beschrijft namelijk de eerste jaren van de ruimtevaart, en namen als John Glenn, Gus Grissom en Gordon Cooper komen opeens weer allemaal terug.

De film loopt helemaal via twee lijnen: de ene lijn is het succesvolle Mercury-programma dat de ruimtevaarders afwerken, de andere is het programma van proefvluchten met supersonische vliegtuigen dat testpiloot Chuck Yeager uitvoert, dat minstens zo belangrijk en riskant was, en dat nauw verweven was met de ruimtevaart omdat deze Yeager over 'the right stuff' beschikte die hem tot een voorbeeldig astronaut zou hebben gemaakt, als hij maar over de juiste vooropleiding had beschikt. Chuck Yeager heeft wel degelijk geschiedenis gemaakt op zijn terrein,

want de film begint met het historische ogenblik in 1947, dat deze testpiloot de geluidsbarrière doorbrak, wat ook een mijlpaal in de luchtvaart genoemd mag worden. Als een soort 'lonely wolf' opereert hij de hele film door, en ziet toe hoe de zeven geselecteerde astronauten als een soort nationale helden worden vereerd door het publiek, als stuntmateriaal door de regering worden vooruitgeschoven en welke uitwerking dat heeft op de mannen zelf en hun gezinnen. Een akelige kermis, met wanklanken die indertijd geheim werden gehouden, maar die in de film breed worden uitgemeten. 'The right stuff' is een film van ruim drie uur, maar geen seconde heb je 't gevoel dat je wel even naar de w.c. zou willen of een pilsje drinken: je zit op 't puntje van je stoel en voelt je wat verdoofd als 't afgelopen is. Er wordt weergaloos geacteerd, en vooral de politieke kant van het hele spektakel geeft aan de film, zeker nu je alles zo'n twintig jaar na dato in de context geplaatst ziet, een

De astronauten worden zwaar medisch getest in 'The right stuff'

extra spanning. De film werd geregisseerd door Philip Kaufman naar het boek van Tom Wolfe. Belangrijke rollen waren voor Sam Shepard als Yeager, Ed Harris als John Glenn, Scott Glenn als Alan Shepard, Dennis Quaid als Gordon Cooper en Fred Ward als Gus Grissom. Mag u niet missen!

L.v.O.

defensiespecialist: witte
boordwerktuigkundige

**ooit 'n
normaal
mens
ontmoet?**

en...,bevviel't?

**deze spiegel wordt u voorgehouden door de
Stichting Pandora Tel 020-12 75 52**

Als je in dienst gaat word je een man

of hoe ga je met je maten om?

In het leger word je een kerel! Die uitspraak kun je vaak horen als je in dienst moet. Daar wordt dan mee bedoeld dat je in het leger zelfstandig wordt, je eigen spullen leert opruimen en met onbekende leeftijdgenoten leert omgaan. Als je nooit gewend bent geweest om je eigen rotzooi op te ruimen, omdat je vindt dat je moeder dat wel kan blijven doen, dan leer je dat eindelijk zelf eens te doen. Best nuttig.

Met andere mensen leren omgaan is ook heel zinnig. De grote vraag is dan wel: HOE ga je met elkaar om?

In het boek „Het leger maakt een man van je“ beschrijft Marcel Bullinga één van de manieren waarop mensen in het leger met elkaar omgaan. De manier die hij beschrijft is geen prettige. Het boek is een opeenstapeling van geweld, vernederingen, aanrandingen en verkrachtingen. Het is geen leuk boek. De presentatie ervan vond plaats in Amsterdam, op 21 november jl. Er was ook iemand van Defensie uitgenodigd, maar men liet weten dat men die gelegenheid niet geschikt vond om op het boek te reageren. Van de Emancipatieraad was ook niemand gekomen en Brandpunt van de KRO-tv zou aandacht aan het boek besteden, maar dat ging ook niet door. Het lijkt om een probleem te gaan, waar mensen gemakkelijk hun vingers aan kunnen branden.

Sexueel geweld

Het boek laat zien dat er vaak wrede dingen gebeuren in het leger onder het mom van ontgroening. Iemand die zich anders gedraagt dan de gemiddelde soldaat, valt uit de toon. Als je bijvoorbeeld niet of weinig alcohol drinkt, ben je geen echte man, zeggen de drinkbroers en hun meelopers. In het leger, als mannen onder elkaar, moet je laten zien dat je ook een fikse hoeveelheid drank aan kunt. Als een niet-drinker dan gedwongen wordt om mee te zuipen, kunnen er heel smerige dingen gebeuren. Zo'n voorval wordt in het boek beschreven: „Hij werd meegenomen naar de slaapzaal en vastgebonden op bed. Dat bed werd op twee tafels gezet. Er stonden een man of twintig omheen, er werd veel gelachen. Een jongen kwam op het idee om een bierglas vol te pissen en op te laten drinken door het slachtoffer. Dat gebeurde; die jongen ging naar de wc's, pistte dat glas vol en goot het tussen de tanden van de dronken jongen. Het waren de wat ruigere types die daarin voorgingen, de rest deed klakkeloos mee. (. . .). De jongen kon er zich de dag erna niets van herinneren. Ik weet niet of het hem verteld is. Iedereen praatte er heel sensationeel over, stoer. Wel vonden sommigen later

van „dat kan toch eigenlijk niet“. Dat waren de jongens met de hogere opleiding.”

Op het moment dat er zoiets weerzinwekkends gebeurt, is er dus niemand die zegt dat dit té smerig is om te doen. Waarom niet? Alleen vanwege de drank?

Een ander voorval in het boek gaat over beroepsmilitairen in opleiding. „Tijdens een ontgroening met veel drankgebruik is een jongen, die nogal stil en teruggetrokken was, vastgebonden op bed. Ze staken een bezem in zijn achterwerk, wreven sneeuw over zijn pik en tenslotte heeft de hele groep hem verkracht. Het is uitgekomen maar die hele groep – zes mannen – is van rechtsvervolgung ontslagen. Die verkrachting zullen ze voor zichzelf niet als een homoseksuele daad beschouwen. Ze ver afschuwen homo's. Misschien wilden ze er voor zichzelf mee aantonen hoe vies het is.”

Redenen

Dit soort beestachtige dingen (doen beesten trouwens wel zo beestachtig?) komt volgens Marcel Bullinga overal

voor waar mannen of jongens gedurende langere tijd gedwongen bij elkaar zijn. Op die plekken wordt verkracht en aangerand. In die groepen van alleen maar mannen speelt de verdeling van macht een rol: het moet duidelijk zijn wie het meest en wie het minst te zeggen heeft over anderen.

Daar tussendoor lopen de groepsleden die door anderen in hun 'man' zijn erkend willen worden. Wanneer er iemand – de leider – begint, bedenken deze meelopers nog smeriger dingen om vooral ook maar mee te tellen als 'man'.

De vrouwelijken, ook wel mietjes genoemd, zijn degenen die gepakt worden. De mannelijken, dat zijn zij die de mietjes wel eens durven te pakken.

Er is een tegenstelling te zien, tussen het sterke, stoere, nemende, neukende, actieve en de zwakke, fragiele, degene die genomen wordt, die niet meteen voor zichzelf opkomt.

In onze cultuur heet dat het manlijke tegenover het vrouwelijke.

Liefdeloos

Het boek is een aanklacht tegen dit soort tegenstelling. Doordat het volstaat met liefdeloze handelingen, kan het op de lezer overkomen alsof mensen in het leger alleen maar op een smerige manier met elkaar om kunnen gaan. Dat is niet de bedoeling van de schrijver. Zo is het immers ook niet.

Wat Marcel Bullinga vooral wil laten zien, is dat seksualiteit vaak is losgekoppeld van emotionaliteit, van erotiek. Sexualiteit is een onderdeel van macht die misbruikt wordt. Bij dit soort misdragingen is er geen sprake van genieten van sex, maar genieten van de macht die men over anderen heeft of van anderen krijgt: machtswellust. Er is geen liefde te vinden in de dingen die men zo doet.

Ik vraag me af, of leger en liefde met elkaar te verenigen zijn. Als we zover zouden zijn, waren legers waarschijnlijk overbodig. Vorige week zei een jongen tijdens één van de gv-uren: „Voor dat ik in het leger kwam, hebben ze me geleerd dat ik lief moest zijn voor andere mensen. Hier leren ze me dat ik de pest moet krijgen aan anderen.”

Niet lief zijn voor elkaar, als norm van manlijkheid in het leger. Dat patroon, die norm zou ik bijna zeggen, kom je niet alleen in het leger tegen; ook op veel andere plekken. Het lijkt erop of onze hele cultuur ermee vergiftigd is.

In het zoveel mogelijk willen verdienen of werken – al krijgen anderen daarvoor minder – is geen liefde te vinden. In het volstoppen van onze leef-omgeving met giftig afval ook niet. In het naar ons land halen van gastarbeiders om aan ze te verdienen en ze weg willen hebben als ze ons geld gaan kosten, is geen liefde te vinden. In het steeds meer en steeds „betere“ wapens maken evenmin. Bij al deze dingen spelen mannen de hoofdrol. Toeval?

Het lijkt me zinvol om hier eens langer dan een ogenblik bij stil te staan.

Wim Reinders

Louise Michel engel in het harnas

Najaar 1984 verscheen bij uitgeverij Van Gennep van Theun de Vries een boek geheten 'Louise Michel, engel in het harnas'. Het boek bevat twee spelen over de Commune van Parijs 1871. Het wordt voorafgegaan door een essay over de Commune en een levensbericht over Louise Michel. Wat is de aantrekkingskracht van dit gebeuren en deze vrouw dat er ruim honderd jaar later in Nederland nog een boek over geschreven wordt?

De commune van Parijs

In 1871 is de Frans-Duitse oorlog teneinde; de regering heeft gecapituleerd en Parijs moet zich ontwapenen. De Parijse bevolking wenst de strijd echter voort te zetten en weigert dit bevel. Twee generaals worden gedood en de regering Thiers vlucht naar Versailles; de Commune van Parijs is een feit, een staat in een staat. De gekozen raad die

de bevoegdheden krijgt heeft een revolutionaire samenstelling. Behalve het voortzetten van de strijd tegen de Duitsers neemt de raad ook een aantal sociale maatregelen. Schulden worden nietig verklaard, arbeid beschermd, onderwijs wordt gratis, scheiding van kerk en staat en aanvaarding van buitenlanders. Er groeit een sociale republiek die een doorn in het oog is van de regering van Versailles. Vanaf het eerste moment heeft de regering met het leger gepoogd de Commune te doen zwijgen. Dit lukt tenslotte nadat de arbeidersrepubliek tweeënzeventig dagen bestaan heeft. Op zeer bloedige wijze heeft men het verzet gebroken. Veel communards werden op de begraafplaats „Père Lachaise” bijgedrongen en vermoord. De rest werd veelal veroordeeld tot de doodstraf of verbannen naar de Franse eilanden in de Stille Oceaan.

Deze revolutionaire uitbarsting heeft sterk tot de verbeelding gesproken. Marx en Lenin hebben zich er zeer in verdiept en er veel over geschreven.

Louise Michel

Louise Michel, geboren in een klein plaatsje in Frankrijk, volgde een opleiding tot lerares. Op een gegeven moment krijgt ze een baan in Parijs en komt in aanraking met de revolutionaire ideeën van die tijd. Deze sluiten goed aan bij Louise, die altijd al heel sociaal bewust is geweest. Ze gaat zich inzetten voor gelijke rechten van mannen en vrouwen en is ervan overtuigd dat dit streven alleen gerealiseerd kan worden in een ander soort maatschappij. Als de Commune-opstand een feit is, staat Louise vooraan. Hoewel de politieke beslissingen genomen worden door de mannen probeert Louise ten minste de geest van de Commune uit te dragen. Zij sticht een openbare school en wil de kinderen middels haar werk als onderwijzeres opvoeden tot sociale burgers. Als er gevochten wordt op de barricades, vecht zij onvermoeibaar mee. Zij is belast met de organisatie van ambulances om de zieken te vervoeren. Overal waar zij kan, strijdt ze mee voor het behoud van de sociale republiek. Het

Louise Michel (1871)

mocht niet baten en ook Louise wordt gevangen genomen. Hoewel zij tijdens haar proces om de doodstraf vraagt om net zo te kunnen sterven als haar kameraden, wordt zij verbannen naar Nieuw-Caledonië. In 1880 wordt er amnestie verleend. Als Louise weer in Parijs komt, wordt zij juichend onthaald. Zij keert direct weer terug tot het politieke leven. Als anarchiste beklimt zij overal het spreekgestoelte. In Den Haag stond zij op een kongres van anti-militaristen naast Domela Nieuwenhuis en in Londen naast Lenin. In 1905 sterft Louise. Een enorme stoet van socialisten, anarchisten, vakbondslieden, arbeiders en vrouwen volgde haar naar het graf. Nog altijd boeit zij door haar strijd voor sociale rechtvaardigheid, voor vrij onderwijs, haar heilig geloof in de revolutie en haar inzet voor gelijke rechten van mannen en vrouwen.

Het essay over de Commune en het verhaal over Louise Michel zijn duidelijk geschreven en geven een goede achtergrond waartegen men de twee spelen moet plaatsen.

'De Barricade' en 'Engel in het harnas' gaan respectievelijk over de laatste fase van de strijd en over het strafproces tegen Louise Michel. Het is een imponerend beeld van de moed en kracht van Louise Michel en de communards.

Karen Heij

'Louise Michel, engel in het harnas' door Theun de Vries werd uitgegeven door Van Gennep te Amsterdam. Prijs f 23,50.

soldaat: chip of module

Lijken van communards nadat de opstand was bedwongen

Mijn verdriet of de ongelijkheid der mensen

Mensen kunnen mensen zo confronteren met vaak onbegrijpelijke zaken. Plotseling vertelt iemand mij een verhaal dat ik absoluut niet begrijp en dat de spreker doodgewoon of zelfs het toppunt van inzicht en begrip vindt. Maar niet alleen met woorden gebeurt dat, ook met daden. Een afschuwelijk naar gevoel van troosteloosheid is het gevolg.

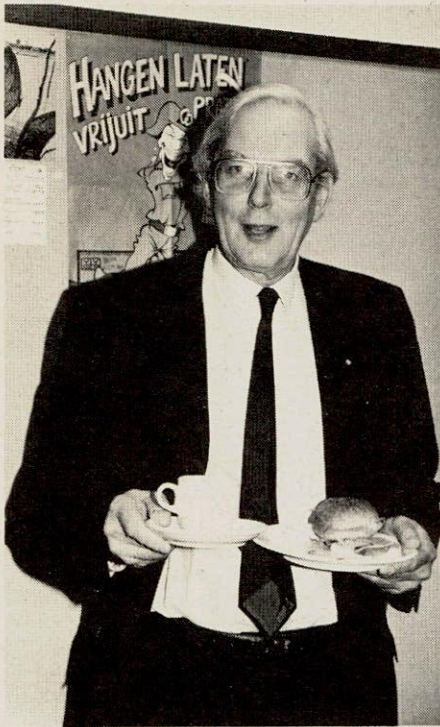
Een voorbeeld. Laatst vertelde mij iemand opgewekt en trots welk een mooi geestelijk contact zijn echtgenote had met een andere man. Zij lazen samen gedichten, bezochten de schouwburg, kortom op geestelijk gebied verstrengelde harten en zo besloot hij het relaas, „ze begrijpen elkaar zó goed!“ Waarschijnlijk heb ik mijn innerlijke verbazing toch niet geheel verborgen kunnen houden, want de drukbezette zakenman, wiens echtgenote zich met een vriend in het „culturele leven“ had gestort vervolgde: „Het is allemaal geestelijk hoor, ze gaan niet met elkaar naar bed of zoiets, het is gewoon geestelijk.“

Lichamelijk

Kijk op zo'n moment ben ik confuus. Ik denk niet dat ik het lollig zou vinden als zij, die mijn liefste is met een ander „te bedde“ ging, maar nog erger lijkt het mij wanneer zij haar geestelijk zijn, haar gedachten en emoties met een ander dan met mij ging delen. Ze begrijpen elkaar zo goed heet dat dan. Maar toevallig, of natuurlijk niet toevallig, is zij mijn lief en ik wil haar begrijpen en door haar begrepen worden. En als dat niet lukt kun je er maar beter mee ophouden.

Ik ben niet van mening dat het lichaam niets voorstelt, het is heel prettig het te hebben en je kunt er uiterst plezierige dingen mee doen, maar ook erger ik mij vaak aan het verheffen van het lichaam boven de geest. En dat gebeurt zo vaak. Allerlei zondes en ontsporingen zijn in onze wereld best te tolereren als het lichaam er maar buiten blijft. Je vrouw gemeen treiteren is niet zo erg als haar verkrachten. Ik noem maar iets.

Onmiddellijk komen er allerlei groeperingen in het geweer als ergens in de wereld gemarteld wordt, er wordt geprotesteerd tegen electroschock, brandende peuken en noem maar op. En terecht denk ik, heel terecht. Zoiets is onaanvaardbaar, het kan niet en het mag niet. En dus moet er geprotesteerd worden. Wel krijg ik een beetje triest gevoel als ik de grote bereidheid zie om nu te protesteren, terwijl tijdens de oorlog, toen het onrecht door ons eigen land raasde, deze bereidheid gering, zeg maar zeer gering was.

Adriaan Bijl (kolonel b.d. en al enige jaren medewerker van EGO) was als voorzitter van het Humanistisch Thuisfront ook één der gasten tijdens het symposium in Zeist (zie blz. 2 en 3). Tijdens de lunchpauze verraste onze camera hem.

De geest der mensen

Maar als de geest der mensen wordt aangetast valt het grote zwijgen. Wij hebben in Nederland honderdduizenden werklozen, mensen zonder werk die zich veelal van dag tot dag nuttelozer voelend door het leven slepen. Mensen zonder werk, terwijl werk in onze samenleving zo echt je „zijn“ bepaalt. En zeer velen van hen worden op deze wijze zwaar geestelijk gemarteld.

Maar zie, dan hebben we plotseling allerlei andere verhalen. „Het is erg, maar...“ „Wij moeten er mee leren leven.“ „Het wordt nooit meer als voor...“ of nog erger. De huidige economie heeft geen ruimte voor ons allen. Kijk, zo gaat dat, het is de economie en wij staan er buiten.

En dan wordt er plotseling veel minder

geprotesteerd. Op mars gaan tegen het martelen in Chili, is dan ook veel kleurrijker dan hetzelfde te doen voor de werkloze buurman, die misschien nog slecht zingt ook. Plotseling gaat er een golf van begrip rond, begrip voor het feit dat er zoveel mensen zonder werk zijn, het is allemaal toch te verklaren. En we troosten ons met de gedachte dat ze het materieel toch redelijk goed hebben, heel anders dan bijv. in Honduras. Onbegrijpelijk!

De mens is in wezen toch zijn geest, zijn gedachten, zijn emoties? Christenen geloven toch dat de geest eeuwig leeft en humanisten denken toch dat als het lichaam er niet meer is de geestelijke erfenis toch nog bestaat. Maar waarom merk ik daar in het leven van alledag niets van en waarom moeten zo velen zulk een gemartelde geest achterlaten?

Prins Claus

Nou, niets is natuurlijk ook weer niet waar. Altijd wel iets. Als de heer Van Amsberg (Prins Claus) instort, staan de kranten van links naar rechts bol van begrip. Wil ik netjes blijven dan rest mij niets anders dan begrip voor deze man. Voormannen van alle politieke partijen scheuren hun klederen en bedekken zich met stof als blijk van hun intense verdriet in deze. Politici kunnen nauwelijks hun ogen droog houden, daarbij overigens wel regelmatig glurend naar de achterban. Kortom, zij die boven ons gesteld zijn wringen zich in honderden bochten om ten volle duidelijk te maken hoe ze meeleven. Dat blijft ook niet zonder gevolg, want plotseling wordt de man overstelpt met banen en functies en kan hij op deze wijze een volwaardige plaats in de samenleving bekleden. De ene minister heeft nog harder gehoud dan de andere om het grote verdriet te „stelpen“.

Maar zo weet ik er nog een paar.

Timmerman

In de Rozenstraat in mijn dorp woont Klaas van A., timmerman zonder werk, gehuwd met een vrouw die haar geld verdient als onderwijzeres. Ook hij is ingestort en is enige tijd opgenomen geweest in een psychiatrisch ziekenhuis in een naburige plaats. Hij is nu weer thuis en blijft in leven, meer is het niet. Dat huis is een aardig huis met een doorzonkamer, waarin ook nog drie jongens moeten wonen. De oudste al met het uitzicht om dagelijks bij zijn vader aan tafel te gaan zitten. Maar tot nu toe

"MOET JIJ NOG IN DIENST, EDDY?"

"IK WORD BEROEPS."

"HET LIEFST BIJ DE COMMANDOS."

"DAT ZIE JE NIET VAAK ... EEN TOTAAL VRIJ WILLIGER."

"IK BEN BANG VOOR DE RUSSEN, DE CHINEZEN EN DE ARABIËREN."

Fritz Behrendt

Een begaafd tekenaar

„Het feit dat ik door 'linkse' radikalinskies als 'rechts' figuur en door de 'rechtse' extremisten als 'rode Behrendt' wordt geëtiketteerd, geeft mijn standplaats duidelijk aan: in het democratisch centrum, partijloos-progressief zonder illusies" (Accent, 6-11-'71).

„Ik geloof dat ik graag de partij zou willen kiezen van de mensen, niet van groepen, niet van partijen, maar van de mens in het algemeen. Ik ben in het diepst van m'n hart humanist" (Vrij Nederland, 20-11-'71)

Twee, weliswaar wat gedateerde, uitspraken van politiek tekenaar Fritz Behrendt, maar toch heel kenmerkend voor zijn totale oeuvre: Kiezen voor de mens en zich bewegen in het politieke midden.

Onlangs verscheen er weer een nieuwe bundel van deze nog steeds actieve politieke tekenaar: 'In vredesnaam'. Een verzameling (1955-1984) van dertig jaar journalistiek analyseren en kritisch tekenen. Voor EGO aanleiding aandacht te besteden aan de mens en vooral de tekenaar Fritz Behrendt.

Levensloop

Fritz Behrendt werd in 1925 in Berlijn, tijdens de republiek van Weimar, geboren. Samen met zijn ouders, die Duitsland na de machtsovername door Hitler om politieke redenen verlieten, kwam hij in 1937 naar Nederland. De familie komt in Amsterdam terecht waar de jonge Behrendt de lagere en de ambachtsschool (LTS) bezocht.

Vanaf 1943 tot het einde van de oorlog

volgde de toekomstige tekenaar de lessen aan de Kunstnijverheidsschool. Tegen het einde van de oorlog wordt hij enige weken als politiek gevangene in het 'SS- und Polizeigefängnis' op de Westeringschans in Amsterdam opgesloten.

De studie aan de Kunstnijverheidsschool zet hij na de oorlog niet meer voort. Hij begeeft zich in de jeugdbeweging en meldt zich aan als lid van het Algemeen Nederlands Jeugd Verbond (het links-radikale zo niet communistische ANJV). Belandt er zelfs, na verloop van enige tijd, in het hoofdbestuur, o.a. met Marcus Bakker.

In 1947 werkte hij als commandant van de Nederlandse jeugdbrigade 'Gerrit-Jan van der Veen' aan een opbouwproject (de jeugdspoorweg Samac-Sarajevo) in Joegoslavië. Behrendt werd daar

met de orde van socialistische arbeid onderscheiden en kreeg bovendien een studiebeurs voor de Kunstakademie in Zagreb alwaar hij in 1948 grafische technieken studeerde.

Stalin-sanatorium

In het Kominform-konflikt, waarbij Joegoslavië door Stalin uit het Oostblok werd gestoten, koos Behrendt partij voor het Joegoslavische standpunt, dat uitging van het recht op onafhankelijkheid en zelfbeschikking.

Op grond van deze antecedenten werd hij in 1949 in Oost-Berlijn als 'vriend van Joegoslavië' gearresteerd en zes maanden opgesloten in een isoleercel.

Zelf schreef hij over deze gevangenschap eens: 'Zes maanden in een Stalin-sanatorium' permanent geïsoleerd in een cel van anderhalf bij twee en een halve meter zonder de mogelijkheid tot luchten, zonder boeken, kranten en verschooning. Met fel licht boven de brits gedurende de nacht en met talrijke verhoren in de derde graad, deze maanden brachten definitieve bevestiging omtrent de Sowjet uitleg van begrippen als 'een nieuwe moraal', 'de nieuwe mens' en 'democratisch centralisme'.

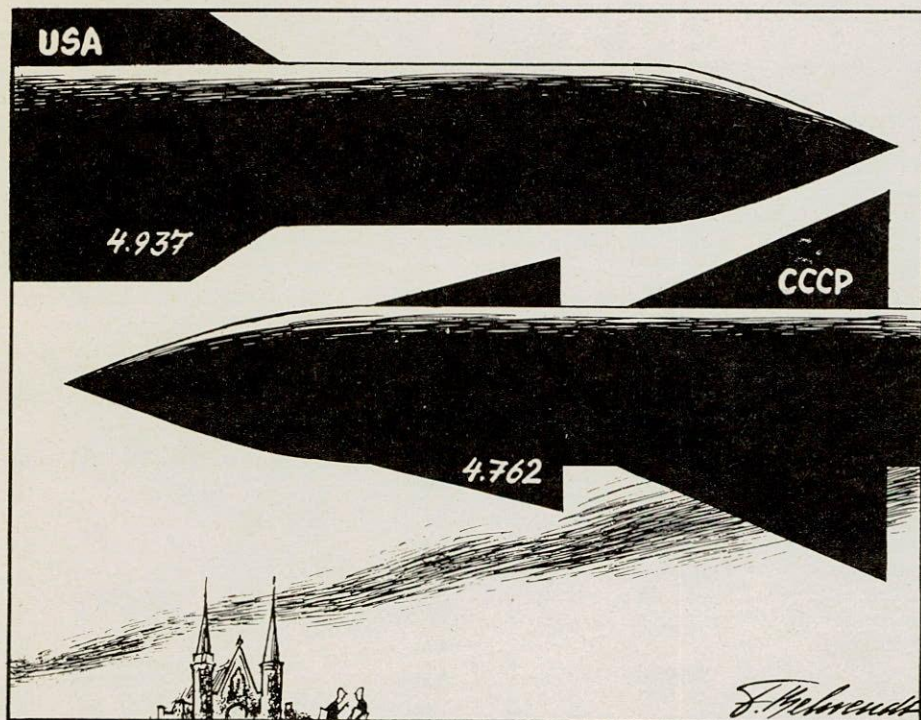
Deze gebeurtenis was allesbepalend voor Fritz Behrendt. Illustratief is in dit verband nog de volgende uitspraak van hem uit een vraaggesprek met Elsevier (30-10-'71): 'Ik heb nooit wraakgevoelens gehad, maar sedert mijn odyssee door Oost-Europa en na mijn gevangenschap was ik tot het vaste besluit gekomen hiervan getuigenis af te leggen. Om deze reden ben ik politiek tekenaar geworden'.

Bekend en omstreden

Na zijn vrijlating in 1950 keerde Behrendt naar Nederland terug en wordt politiek tekenaar. Zijn eerste bijdragen verschenen in het weekblad Kerempuh (Joegoslavië) en de Nederlandse weekbladen Vrij Nederland en Arbeid. In december 1953 wordt hij vast politiek tekenaar van het Algemeen Handelsblad. Enkele maanden later al werd zijn getekend commentaar op het wereldgebeuren overgenomen door de New York Times. Korte tijd later gevolgd door bladen als o.a. Time Magazine, Punch en Der Spiegel.

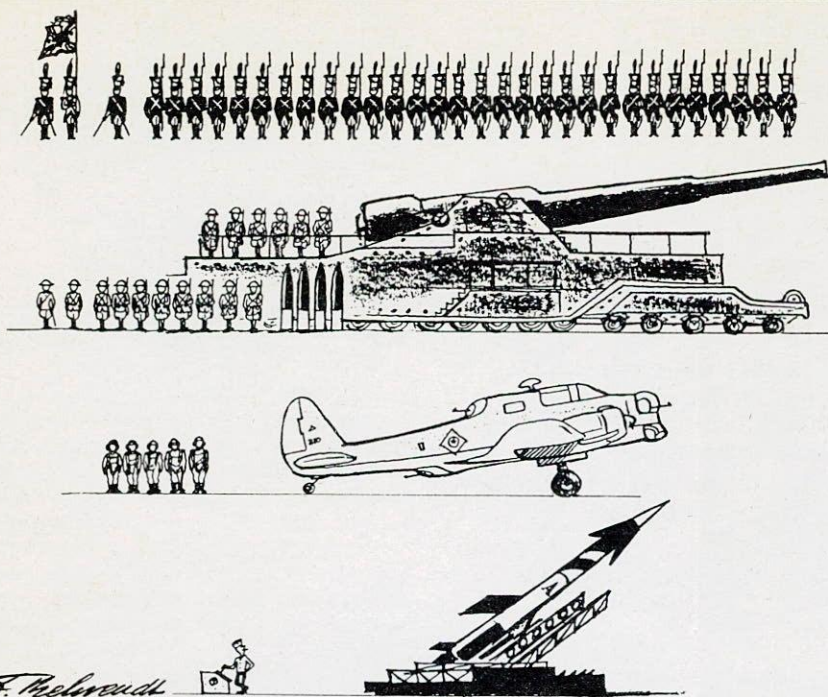
Sedert 1968 is Behrendt verbonden aan Het Parool en verschijnen zijn tekeningen regelmatig in vele bladen o.a. in België, West-Duitsland, Zweden, Noorwegen, Denemarken, Zwitserland en Oostenrijk.

Internationaal gezien geniet Fritz Behrendt naast grote bekendheid ook vermaardheid. De New York Herald Tribune gaf eens het volgende visitekaartje van hem af: „Er zijn honderden goede illustrators en zeker een paar dozijn briljante cartoonisten, maar grote politieke karikaturisten van internationale standing kan men tellen aan de vingers van een hand. Fritz Behrendt is er een van. Toch blijft zijn tekenwerk controversieel. Hoewel hij veelvuldig met de meest vooraanstaande tekenaars wordt ver-

'LATEN WIJ EERST 16 RAKETTEN PLAATSEN EN LATER NOG EENS 8, ALS EEN GEBAAU.'

1984

WAPENREDUCERING

1965

geleken is hem kritiek niet bespaard gebleven. Het lijkt er zelfs op dat de kritiek in de loop der jaren is toegenomen. Dat begon al in de jaren zestig toen hij meewerkte aan het, van communistenvreterij bolstaande, blad 'De Echte Waarheid', een bulletin van de Stichting Vrede en Vrijheid. Het blad stelde zich ten doel „De waarheid te verdedigen tegen de leugens van de communistische propaganda, ten einde de vrede te bewaren in een wereld van vrije mensen”. De uitgave was een gezamenlijk initiatief van de vijf grootste politieke partijen en de drie vakcentrales die in het blad een handzaam wapen zagen om de communistische invloed in de vakbeweging te bestrijden.

Het blad werd o.a. op ruime schaal verspreid onder de kaderleden van de vak-

beweging en in de krijgsmacht. Alle medewerkers (o.a. Mr. M. Vrolijk) leverden hun bijdragen anoniem, met uitzondering van Fritz Behrendt (wat in ieder geval valt te prijzen).

In latere perioden ondervinden in het bijzonder zijn prenten over de Vietnamse oorlog (onvoorwaardelijke steun aan de VS) en het Midden-Oosten (waarbij Israël bijna steeds wordt voorgesteld als een argeloze jongeling tegenover het brute geweld van anderen) scherpe kritiek.

Uit het voorgaande blijkt dat de politieke tekenaar Frits Behrendt een veelgeprezen, maar ook omstreden figuur is.

In vredesnaam

Zijn pas verschenen bundel 'In vredes-

PRATEN OVER VREDE

1955

vaste prik

EGO: een blad zonder sleutels mollen en kruistekens

soldaat: hoeveelheid energie die in gevarieerde vorm beschikbaar is – op verschillende plaatsen en voor nog onbekende doeleinden

er is een satelliet gelanceerd op weg naar een ander stelsel – aan boord is naast een tropische verrassing óók EGO

de beste garantie voor de wereldvrede is Gromyko vragen

2^e kamer: reizend gezelschap in de woestijn

een soldaat houdt zich gedekt

door vaatvernuwning zijn de oudste leiders bloedproof – en dat baart zorgen

meer en meer Russen talen naar EGO

ook een vrijgezel verdient het bloot op de plank

EGO: cerebraal orgasme

naam' onderstreept een en ander nog eens. Weliswaar bevat deze bundel veel prenten gericht tegen de bewapeningswedloop op zich (dus tegen beide supermachten), toch is het allesbehalve een neutrale verzameling. De Sovjet-Unie komt er ook deze keer bij Behrendt weer aanzienlijk slechter af dan de Verenigde Staten en dat lijkt mij, letterlijk en figuurlijk, een vertekening van de werkelijkheid. De supermachten ontlopen elkaar niet op het vlak van bewapeningsuitgaven, het ontwikkelen van nieuwe wapens, het trachten elkaar af te troeven, een vermeende achterstand ombuigen tot een voorsprong, het aanhaken van de voortuin wanneer men zich bedreigd acht (Afghanistan en Polen, Grenada en Nicaragua), enz. Toch valt er nog genoeg te genieten in deze bundel en met name zijn oudste prenten laten zien dat Behrendt al in een heel vroeg stadium de ontwikkelingen wist te onderkennen. Prenten van hem hebben, zelfs na een kwart eeuw, nog niets aan aktualiteit ingeboet. Dat geeft toch ook de grote klasse aan van deze begaafde tekenaar.

Wim Heij

'In Vredesnaam' door Fritz Behrendt verscheen bij Elsevier te Amsterdam. Prijs f 12,90.

„Dit is een boeiende job“

In 1949 komt de dan twintigjarige Frans van Dun als dienstplichtige in dienst. Hij krijgt een opleiding tot dienstplichtig onderofficier. Aansluitend op de eerste oefening wordt hij OVW-er (oorlogsvrijwilliger). Gaat naar Korea. In 1952 keert hij terug naar Nederland en besluit in dienst te blijven. Het wordt de Koninklijke Luchtmacht. Op 1 november 1984 heeft hij de dienst in verband met functioneel leeftijdsontslag verlaten.

Frans, waarom heb je voor een militaire loopbaan gekozen?

Ja waarom . . . deze vraag heb ik mijzelf in het verleden ook vaak gesteld. Het is me in de loop van de tijd duidelijk geworden dat het aanvankelijk het avontuur was. Zeker voordat ik als dienstplichtige in dienst ging was er een bepaalde hang naar avontuur. Ik kan wel zeggen een latent verlangen naar het onbekende. Mijn nieuwsgierigheid naar het ongewisse ook. Door de oproep voor de dienstplicht werd ik dan ook op mijn wenken bediend.

Je werd onderofficier?

Ja, eerst als dienstplichtig en na het vervullen van mijn eerste oefening werd ik als OVW-sergeant ingedeeld bij het Nederlands Detachement Ver-

enigde Naties en uitgezonden naar Korea.

Het avontuur?

Nou . . . in Korea kwam ik er snel achter dat elke beslissing haar prijs heeft. Dat voor een lichtvaardige beslissing een hoge prijs moet worden betaald. Korea . . . het was er Siberisch koud, onvoorstelbaar nat, onbegaanbaar modderig en soms levensgevaarlijk. In mijn herinneringen een verschrikkelijk land, waar ook nog mensen wonen. Een land dat niet past in mijn beeld van het scheppingsverhaal. En vandaag de dag: een rechtse dictatuur onder Amerikaanse vlag. Of dat nu het ideaal was waarom de Verenigde Naties er destijds intervenieerden . . .

Bij het ouder worden breekt vaak enige wijsheid door. En ook bij mij vervaagde

geleidelijk het avontuurlijk opportunisme. Langzaam maar zeker kwam ik tot een eigen mening. Groeide mijn betrokkenheid die uiteindelijk uitmondde in een politieke keuze. Ik kan wel zeggen dat ik van avonturier veranderde in een bewust staatsburger. Ik heb er toen ook bewust voor gekozen om een exponent van de zwaarmacht te worden. Een zwaarmacht die bovendien de hoeder van de rechtsstaat is.

Ik begrijp daaruit dat je toen bewust koos voor een toekomst in de krijgsmacht?

Ja. Ik ben in dienst gebleven. De Koninklijke Luchtmacht nam me over. Daar heb ik verschillende administratieve functies vervuld. In de periode van medio 1960 tot het voorjaar van 1962 was ik op de Vliegbasis Mokmer, Biak in Nieuw Guinea geplaatst, als opzichter administratieve zaken toegevoegd aan de chef technische dienst. Onder-tussen ben ik gaan studeren voor mijn HBS-diploma. In 1969 heb ik mijn staats-examen HBS-A gehaald. Daarna een korte officiersopleiding en op 1 mei 1970 ben ik officier speciale diensten geworden. Eerst een flinke dosis ervaring opgedaan als officier toegevoegd op het bureau Rechtspositie Officieren van een commandostaf. Daarna kreeg ik zelfstandige functies in de personeels-branchen.

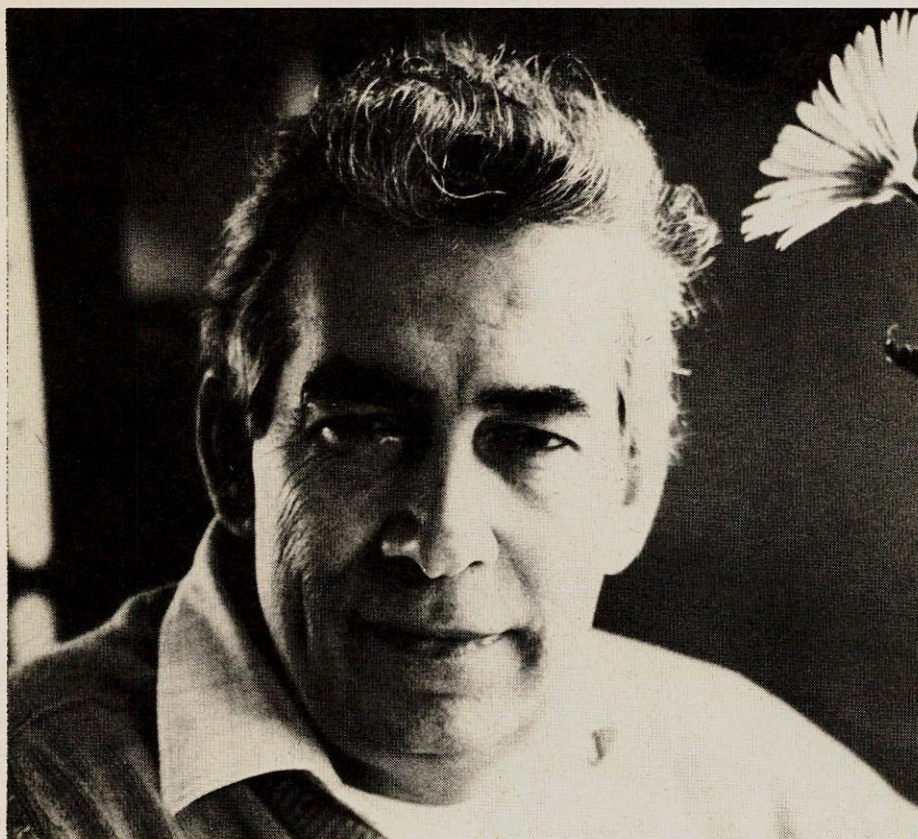
Hoe was het personeelsbeleid van de KLu in die dagen?

In 1968 vond het symposium 'De mens in de Koninklijke Luchtmacht in de 70'er jaren' plaats. Het was toen een geladen tijd. Een tijdperk van maatschappelijke veranderingen. Er springen vonken over en de Koninklijke Luchtmacht neemt in de krijgsmacht het voortouw en bezint zich op zijn visie over het veranderende mensbeeld en de consequenties daarvan. Arbeidsvreugde wordt een van de belangrijkste voorwaarden die de organisatie zich als doel stelt. Er zijn hoge, erg hoge verwachtingen . . .

Verwachtingen

Zijn die uitgekomen?

Nou nee . . . zoals het wel vaker is met te hoge verwachtingen, er waren tal van teleurstellingen. Er is daar in de loop van de jaren al genoeg over geschreven. Ik heb wel het idee dat de centrale plaats van de mens in de organisatie overleefd is gebleven. Zowel in het belang van de organisatie als in het belang van zijn medewerkers werd het streven naar arbeidssatisfactie, dus naar arbeidsvreugde, een organisatie-doel. Naar mijn mening wordt de kwaliteitswaarde van het luchtmacht-materieel bepaald door de kwaliteit van het personeel. De kwaliteit van het personeel wordt grotendeels bepaald door de mate van arbeidsvreugde. Sedert 1978 ben ik als hoofd bureau Personeelszorg en Begeleiding 12e Groep Geleide Wapens belast met één van de belangrijkste taakaspecten binnen het sociale beleid van het onderdeel. Dat is

Frans van Dun

een boeiende job. Ik heb veelsoortige ontmoetingen. Allerlei vergaderingen, gesprekken waarin mijn rol wisselend is. De ene keer ben ik voorzitter, in een andere situatie vertrouwensman, ombudsman of adviseur.

Intensief luisteren is voor mijn functie een van de belangrijkste voorwaarden. Zeker als, zoals in mijn situatie, de activiteiten zijn gericht op de instandhouding van effectieve en bevredigende samenwerkingsverbanden en een goed arbeidsmoreel.

Ik ben best wel trots op de KLu als werkgever. Natuurlijk is de taak die je als krijgsmacht hebt van groot belang, maar wij onderkennen dat die taak alleen maar uitgevoerd kan worden als de mensen zich happy voelen en de ruimte hebben.

De KLu

De KLu voldoet voor wat het personeelsbeleid betreft dus aan jouw ideaalbeeld?

Nou... ideaalbeeld... ik vind dat wij bij de KLu erin geslaagd zijn de mens niet te vergeten. Natuurlijk moet daarvoor wel eens geknokt worden en er zijn best wel eens harde woorden gevallen. Maar tot nu hebben we het gered. Ik denk ook dat deze situatie alleen maar voort kan duren als er regelmatig over gediskussieerd kan worden. Als je als KLu openstaat voor ervaringen die elders zijn opgedaan en theorieën die zich hebben gevormd en vormen. Zelf heb ik het gevoel dat ik, met mijn toch wel kritische houding, ruimschoots aan de bak kon komen. En natuurlijk lukte het ook wel eens niet. Maar ik heb toch een overwegend positief gevoel naar en over de KLu en niet alleen wat betreft het personeelsbeleid.

Je hebt met je echtgenote lange tijd in Bramsche gewoond, was er bij jullie geen behoefte om in de Bondsrepubliek te blijven na jouw FLO?

Het leven in Bramsche was voor ons bepaald niet onplezierig, maar de materiële voordelen van een plaatsing en het wonen in de BRD wegen voor ons niet op tegen het verlangen terug te keren naar Nederland. Wij zijn beiden politiek en maatschappelijk geëngageerd en waarschijnlijk speelt die betrokkenheid een grote rol in het verlangen terug te willen keren. In een militaire gemeenschap waar verschillende Nederlandse openbare voorzieningen zijn bestaat natuurlijk het gevaar dat die gemeenschap zich laat leiden door of mischiens zelfs ondergeschikt maakt aan het militair management. Er gelden soms andere maatstaven dan in een 'gewone' Nederlandse gemeenschap in Nederland.

Wij hebben jaren deel uitgemaakt van deze gemeenschap, en ik ben wel tot de ontdekking gekomen dat het weinig kleurrijk is. Het is sterk gericht op materiële behoeftebevrediging en er is nauwelijks een politieke en/of maatschappelijke betrokkenheid. Hoewel het merendeel van de beroepsmilitairen sympathiseert met een - weliswaar één en

dezelfde, democratische politieke partij.

Bij een aantal militairen leeft heel sterk de angst om naar Nederland terug te moeten keren.

Jullie gaan dus terug en dan?

Ik denk dat het heel belangrijk is dat ik terug kan kijken, met voldoening, op een periode waarin ik op mijn manier een steentje heb kunnen bijdragen aan de KLu. Dat is een goede basis om aan wat nieuws te beginnen.

Je gaat dus een nieuwe toekomst tegemoet?

Ja, het heeft een hele tijd geduurd voordat ik wist wat ik wilde na mijn FLO. Het zelf mogen inrichten van de tijd zal zeker bevrijdend werken. Mijn handvaardigheden zijn niet erg ontwikkeld. Ik heb daar een hekel aan, ik ben zelfs a-technisch. Volgens mijn vrouw is dat gemakzucht. Dus in die richting zal ik zeker niet gaan.

De open universiteit lokt. Mijn rechtenstudie weer oppakken lijkt me een hele uitdaging. Daarnaast zal ik tijd moeten investeren in het kiezen van betrouwbare vrienden, het zoeken daarnaar. Aktief worden in een politieke partij, mogelijk gemeentepolitiek. Ergens in een bestuur. Ja het zal iets in die richting worden.

De eerste tijd willen we vooral veel reizen, Portugal, Ierland, de Oostbloklanden. En als de loterij mij goed gezind is: Amerika en Canada doorkruisen. Je ziet

gedicht

Jarenlang ken je je naam.
Plots klopt men hard op de deur.
En je naam is degene die ze zoeken.

Een woord dat niet meer te vertrouwen is,
een grotesk afgeroepen klank.

Bovenstaand gedicht zonder titel is geschreven door Guido van Hercke (geb. 1950 te Oostende) en afkomstig uit zijn tweede bundel „Weerzin“. Een gedichtenbundel over een wereld vol macht, geweld en onderdrukking – maar ook over een wereld van bezinning en verbondenheid. Guido van Hercke bezit onmiskenbaar het vermogen actuele gebeurtenissen te ontdoen van hun directe aanleiding en ze een algemeen geldige betekenis te geven. „Weerzin“ behoort tot de eerste bundels van de nieuwe uitgeverij Zuid uit Gent. Verspreiding in Nederland wordt verzorgd door In de Knipscheer, Schouwtejslaan 23^e te Haarlem. Prijs f 19.50.

het, iets van de hang naar avontuur is gebleven en binnenkort heb ik daarvoor weer alle ruimte.

Frits van de Kolk

Het bovenstaande interview was oorspronkelijk bedoeld voor opname in 'Mensenverhalen', het jaarboekje 1984 van de dienst HGV, dat vorige maand verscheen en aan alle EGO-lezers is toegezonden.

Het kon daarin niet meer worden opgenomen en werd – met toestemming van de geïnterviewde – aangeboden aan de redactie van EGO, die het bij deze graag plaatst. Lezers, die het boekje 'Mensenverhalen' niet hebben ontvangen, kunnen dit alsnog opvragen bij hun dichtstbijzijnde raadsman/vrouw of bij het bureau hoofdredacteur in Zeist, tel. 03404-14436.

het aantal politici met een
klankkleur neemt af

Houtsneden van Felix Vallotton

In de kunstgeschiedenis vindt men Felix Vallotton (1865-1925) in twee verschillende hoedanigheden, eenmaal als graficus met een enorme reputatie, een tweede maal als schilder, het werk dat in het algemeen niet zo gewaardeerd werd. In dit artikel wordt de aandacht gevraagd voor zijn houtsneden, die van een uitzonderlijke kwaliteit zijn. Vallotton was één der pioniers van de moderne grafiek.

Jonge jaren

Felix Edouard Vallotton werd op 28 december 1865 in Lausanne geboren. Als hij 10 jaar is volgt hij, met goed resultaat, de lessen van het Kantons-gymnasium. In het jaar 1882 gaat hij naar Parijs om aldaar schilder- en tekenlessen te gaan volgen. Leraren zijn Gustave Boulanger en Jules Lefèvre. De jonge Felix komt met het werk van Courbet in aanraking, dat hij bewondert. Voor Manet, van welke schilder in 1884 een tentoonstelling plaats vindt, is hij razend enthousiast. Men zou Vallotton onrecht aandoen, als men zou beweren, dat hij als schilder niet geslaagd zou zijn. Hij heeft vele goede doeken gemaakt, die in de loop der jaren hier en daar geëxposeerd zijn. Maar bekend is hij niet geworden, hoewel hij 1379 schilderijen op zijn naam heeft staan. Een heel mooi doek is zonder twijfel „Interieur met handwerkende vrouw“. Ook buiten Parijs, zoals Etretat, Honfleur en langs de Loire, schilderde Vallotton. Landschappen hadden zijn belangstelling en vooral van portretten was zijn

productie groot. Maar zijn grafisch werk, vooral houtsneden is van een bijzondere allure.

Geniaal

Als houtsnijder was Vallotton geniaal en als zodanig werd hij door vele critici geroemd. De grote betekenis van deze houtsneden had de fin-de-siècle criticus, zelf kunstenaar en letterkundige.

Julius Meier-Graefe al in 1898 onderkend in een boek met Franse en Duitse tekst, dat in Parijs verscheen. Vallotton was toen pas 33 jaar. Meier schreef: „Vallottons betekenis ligt daarin dat hij

Zelfportret

in het realisme decoratieve waarden gevonden heeft. Zeker heeft hij daarbij ontzettend veel te danken aan de aard van de houtsnede... Ten opzichte van deze edele uitdrukkingsmogelijkheid van de vroegere kunstenaars, ging hij in de tijd terug, daar men in Frankrijk slechts het hout kende als drager van de rampzalige krastechniek, die de overgang vormde naar de mechanische reproductie... Vallotton nam alleen het hout, geen Dürer en geen Italië bracht hem op deze gedachte; hij vond het de beste manier om de meest persoonlijke dingen, die hij te zeggen had, tot uitdrukking te brengen“.

Houtsnijder

In 1891 wekte een vriend van Toulouse-Lautrec, Maurin genaamd, Vallottons belangstelling voor de kunst van het houtsnijden. Deze kreeg hem er bovendien toe het ook te gaan beoefenen. Al spoedig had hij de techniek onder de knie, ja, Vallotton werd een meester in het vak. Zijn verstand, zijn uiterst seculere wijze van tekenen, een zekere verborgen wilde natuur, zijn grote voorliefde voor tegenstellingen, dat alles kon in de houtsnede verwerkt worden. In de beelden van zijn werk herkent men de invloed van het blad 'Revue blanche', dat wil zeggen een voelbare anarchistische geest. Dit tijdschrift speelde een hoofdrol in de bekende affaire Dreyfus.

Vallotton was een pessimist. Dat uitte zich in opstandige vormen. Het leven was voor velen moeilijk. De maatschappij zat volgens hem onredelijk in elkaar. De bezittende klasse, met haar pronk en praal, aanmatigende wetten en verordeningen, huichelarij en intolerantie, was de grote schuldige. Vooral de poli-

De anarchist

De luiheid (staat bekend als een van de mooiste Jugendstil-prenten)

vlaag, waardoor men bijna niet op de been kan blijven en kleine meisjes, die misschien met elkaar naar school gaan. En dat was allemaal Parijs!

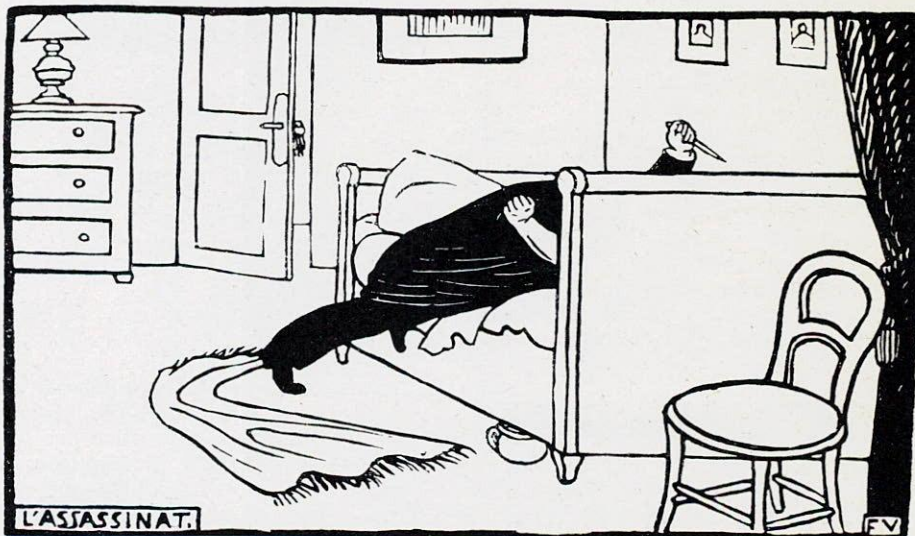
Veelzijdig kunstenaar

Maar Felix Vallotton deed meer. Hij illustreerde tal van boeken, maakte verzamelingen van prenten, series van zijn houtsneden, schreef een tweetal romans, enkele toneelstukken en artikelen. Boeken en studies zijn over Vallotton geschreven.

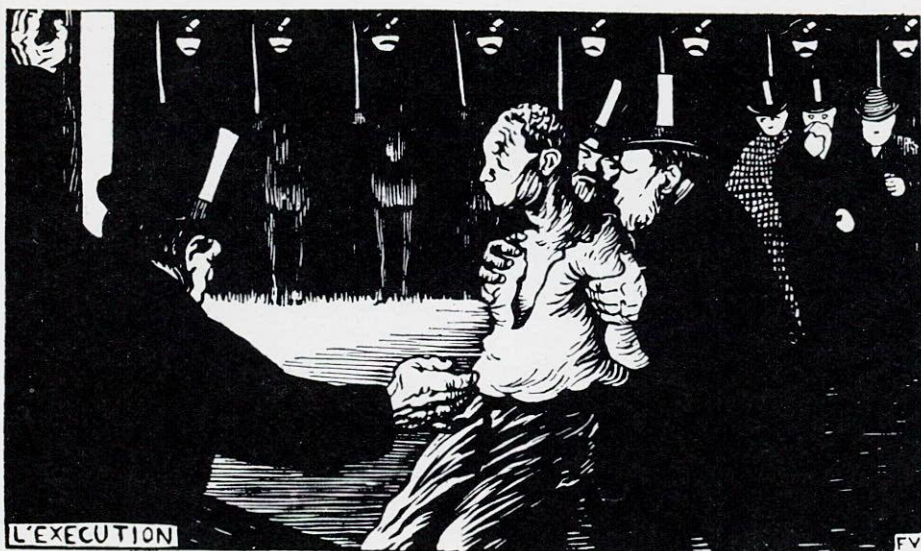
tie was het doelwit van Vallotton. Brutaliteit, ongerechtigheid, lafhartigheid, misbruik van geweld en bedrog, was het scala van haar irriterend optreden.

In Vallottons houtsneden leeft het Parijs van de jaren 1886-1900. Afbeeldingen zoals: 'De anarchist', die door de politie ruw in de nek wordt gegrepen; de executie van een man in tegenwoordigheid van heren met hoge hoeden; 'Het vaderlandse lied', hysterisch door de burgerij gezongen: hardlopende mensen naar de een of andere bekendmaking of gebeurtenis en 'De sluipmoord', waarbij het mes boven de achterkant van het bed zichtbaar is. Aangrijpende afbeeldingen, die men nooit vergeet.

Maar er zijn ook tal van andere houtsneden, die uitmunten door sfeer en perfectie. Een echtpaar, wandelend in de brandende zon; schaatsenrijders, die vaardig hun kunsten tonen; een wind-

De sluipmoord

De executie

Meermalen schreef ik over de houtsneden van Frans Masereel: „Ik houd van zwart en wit. Ik denk dat het de zuiverheid in de kunst is, de absolute oprechtheid.”

Ook het artikel over de houtsneden van Felix Vallotton wil ik daarmee besluiten.

Jan Kooijman

EGO: dat waarvoor de Russen echt bang zijn

Militaire technologie

De discussie over oorlog en vrede heeft zich de laatste jaren nadrukkelijk toegespitst op de neutronengranaat en het kruisvluchtwapen. Het gevolg daarvan is dat diverse andere ontwikkelingen op het vlak van wapenering min of meer onopgemerkt zijn gebleven, vooral op het gebied van elektronika en communicatiewetenschappen. In het boekje „Vrede bewaren-vertrouwen op de computer?“ worden m.n. deze ontwikkelingen uit de doeken gedaan. Na achtereenvolgens het land, de zee en de lucht is nu ook de ruimte als slagveld bij de oorlogvoering betrokken. Door deze ontwikkeling wordt de traditionele wijze van verdediging sterk beïnvloed. De door de auteur, Daniël Deudney (onderzoekers van het Worldwatch Institute), voorgestelde concrete stappen om de gevolgen van deze ontwikkelingen hanteerbaar te maken, kunnen de ongerustheid over deze nieuwe dimensie niet doen afnemen. Daar zijn ze m.i. te weinig realistisch voor. Toch een interessant boekje.

„Vrede bewaren-vertrouwen op de computer?“ door D. Deudney verscheen bij de Ekologische Uitg. te Amsterdam. Prijs f 15,-.

Na de kernoorlog

Een journalist van de Dallas Herald News en een romanschrijver maken in 1993, vijf jaar na een beperkte kernoorlog, een reportagereis door de Verenigde Staten. Washington is van de kaart geveegd, Baltimore is verbrand. De beperkte kernoorlog, waarbij Europa gespaard bleef, heeft direkt 7 miljoen Amerikanen het leven gekost. Vijf jaar later is dat aantal (o.a. door straling, brandwonden, verhongering) opgelopen tot 75 miljoen. Dit is de achtergrond, waartegen de fascinerende documentaire in romanvorm „War-day“ zich afspeelt. Op hun rondreis spreken de journalist en de romanschrijver met slachtoffers, bestuursambtenaren, zakenmensen, ekonomen en geestelijken. In het laatste hoofdstuk (het meest indringende) bezoeken zij New York dat, zonder dat het rechtstreeks werd getroffen, door de bewoners is verlaten. Doodstille straten en leegstaande wolkenkrabbers, overwoekerd door plantengroei en het domein van verwilderde dieren, zorgen voor een angstaanjagende sfeer. Of het in werkelijkheid zo zal gaan kan geen mens voorspellen, dat het een krankzinnige wereld zal zijn die

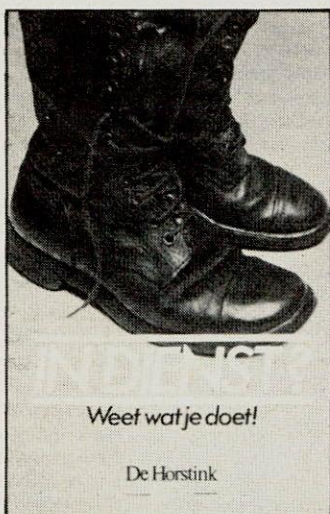
de overlevenden zullen aantreffen lijkt wel zeker. De in „War-day“ beschreven wereld zou de werkelijkheid weleens dicht kunnen benaderen. Een even indrukwekkend als boeiend boek.

„War-day“ door James Kunetka en Whitley Strieber werd uitgegeven door Elsevier te Amsterdam. Prijs f 27,50.

In dienst?

In 1923 trad de eerste dienstweigeringwet in ons land in werking. Kort daarna, in oktober 1924, werd ter ondersteuning van de dienstweigeraars Kerk en Vrede opgericht. Ter gelegenheid van dit zestig jarig bestaan stelde het Vredesbureau het boekje „In dienst? Weet wat je doet!“ samen.

Jaarlijks doen zo'n 3000 jongeren (het loopt iets terug) een beroep op de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst (WGMD). In dit boekje laten enkele jongeren zien hoe zij ertoe gekomen zijn om

te weigeren mee te werken aan het militaire apparaat. Door middel van interviews, voorbeelden van toelichting, ervaring in de dienst en informatie over organisaties tracht dit boekje jongeren, die voor de beslissende keuze staan, een ruggesteuntje te geven. Tegelijkertijd wil men met dit boekje meer inzicht geven in de denkwereld van de dienstweigeraars. Uit de weergegeven gesprekken (het beste deel) blijkt wel weer hoe ingrijpend de beslissing, niet in dienst te gaan, is voor deze jonge mensen.

„In dienst? Weet wat je doet!“ werd uitgegeven door De Horstink te Amersfoort. Prijs f 13,90.

Jappenkampen

Er verschijnen de laatste jaren steeds meer boeken over de Jappenkampen in Indonesië tijdens de Tweede Wereldoorlog. Onlangs werd aan deze reeks een nieuwe bijdrage toegevoegd: „Een draad van angst“.

Het boek is gebaseerd op een KRO-radioprogramma dat in mei 1983 werd uitgezonden en dat handelde over m.n. Joodse Indische Nederlanders. Een geredigeerde versie van de oorspronkelijke opname is in dit boek opgenomen en

beslaat ruim de helft van het boek. Verder in „Een draad van angst“ de zeer persoonlijke ervaringen van een van de gespreksdeelnemers in de vorm van dagboekantekeningen.

Het meest aangrijpende deel van dit boek wordt gevormd door een (kort) vraaggesprek met een tijdens de oorlog geboren man met Indisch-Japanse ouders. Volgens de auteurs wonen er alleen al in ons land enkele duizenden met een dergelijke afstamming. De meesten willen daar niet voor uitkomen, een klein aantal wel. Zij hebben zich verenigd in een soort belangenvereniging met de naam „Japanese Roots“.

Een literatuurlijst van vrouwenkampen in Indië besluit dit boek.

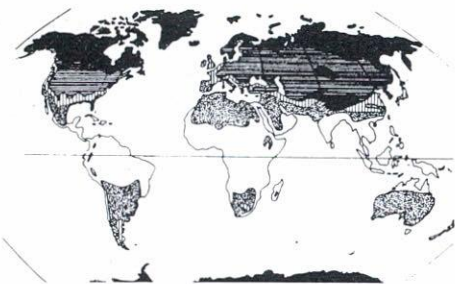
„Een draad van angst“ door Theo Wilton van Reede en Arjan van Onderdenwijngaard verscheen bij Nijgh en Van Ditmar te 's-Gravenhage. Prijs f 29,50.

Bombardementen

De 22e februari 1944 is voor duizenden Nederlanders de zwartste dag van de Tweede Wereldoorlog geweest. Op de middag van die bewuste dag kwamen nl. bijna duizend mensen om het leven bij bombardementen op Enschede (40 doden), Arnhem (57), Deventer (1) en Nijmegen (880). Dat op zich was al dramatisch, maar het verbijsterende was dat de bombardementen „per ongeluk“ werden uitgevoerd door Amerikaanse vliegtuigen. Omdat tactische en strategische doelen ontbraken en deze vergissing nooit goed werd uitgezocht vatte de opvatting post of er wel sprake van een vergissing was geweest. Alfons E. Brinkhuis, amateur-historicus, stelde bij gebrek aan officiële geschiedschrijving een onderzoek in naar het hoe? en waarom? van deze bombardementen. In zijn boek „De fatale aanval“ geeft hij antwoord op deze vragen (een samenvatting van een aantal omstandigheden o.a. dik wolkende, harde wind, slechte radioverbindingen, vroegtijdige aanvallen door Duitse jagers). Een goed stuk geschiedschrijving over een even delikate als onderbelichte gebeurtenis. „De fatale aanval“ door Alfons E. Brinkhuis werd uitgegeven door de Gooise Uitgeverij te Weesp. Prijs f 24,50.

Nukleaire winter

In oktober 1983 werd in de V.S. een conferentie gehouden die (sorry voor de beeldspraak) als een bom insloeg. Wat was het geval. Aan alle reeds bedachte gevolgen van een kernoorlog (zelfs een beperkte) werd door de daar aanwezige deskundigen een nieuwe toegevoegd nl. die van een nukleaire winter. In het nu ook in Nederlandse vertaling

□ Vorstrij
 ■ Vorst tot -10 °C die af en toe in bepaalde perioden optreedt
 ■ Vorst tot -20 °C mogelijk
 ■ Winterminima lager dan -20 °C mogelijk
 ■ Minder dan drie maanden vorstrij

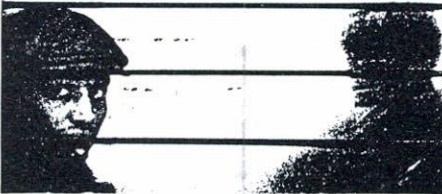
verschenen boek „De nukleaire winter” wordt een en ander op een, ook voor niet ingewijden, begrijpelijke wijze uiteengezet.
 In het kort komt het hierop neer. Wanneer bij een kernoorlog op het noordelijk halfrond duizenden kernwapens zullen exploderen, dan zal er zoveel stof en roet in de atmosfeer terecht komen dat we met maandenlange verduisteringen geconfronteerd zullen worden. Als gevolg daarvan zullen de temperaturen met tientallen graden zakken, oogsten mislukken en vele planten en dieren uitsterven. De overlevenden zullen wanneer ze koude, honger en ziekte weten te trotseren terugvallen tot een primitieve vorm van bestaan.
 Aan het einde van de, in het begin van dit stukje genoemde, conferentie werd via een satellietverbinding een discussie gevoerd met vooraanstaande Russische wetenschappers. In deze discussie, die ook woordelijk in het boek staat afgedrukt, blijkt dat ook de Russen deze gevolgen verwachten, hetgeen de uitkomst van deze conferentie alleen nog maar zorgwekkender maakt.
 Een alarmerend boek dat gelukkig voor een breed publiek toegankelijk is. Jammer dat de prijs wat aan de hoge kant is.

„De nukleaire winter” door Paul R. Ehrlich e.a. werd uitgegeven door Elsevier te Amsterdam. Prijs f 39,50.

Racisme

De laatste jaren heeft het racisme ook in Nederland zorgwekkende vormen aangenomen. Bijna dagelijks worden we daarmee geconfronteerd. De overheid maakt zich daar oprecht bezorgd over al valt niet te ontkennen dat het pas goed in een stroomversnelling kwam nadat de Centruumpartij een zetel in de Tweede Kamer wist te verwerven. Justitie heeft een actief vervolgingsbeleid ontwikkeld, maar tegelijkertijd valt er ook een groeiende aanhang voor de Centruumpartij binnen het politieapparaat te constateren.

Om een zo breed mogelijk publiek kennis te kunnen laten nemen van het ver-

schijnsel racisme en vooral hoe er op te reageren verscheen onlangs de bundel „Nederlands racisme”. Hoe ziet het „nieuwe” racisme in Nederland eruit? Wat betekent het om gediskrimineerd te worden? Wat doen overheid, politie en justitie? Wat beoogt de anti-fascisme-/racisme beweging?

Opzet was informatie en achtergronden over dit verschijnsel zo toegankelijk mogelijk te maken. De diverse auteurs zijn daar zeker in geslaagd. Daar hoeft het niet aan te liggen.

„Nederlands racisme” door Anet Bleich, Peter Schumacher e.a. verscheen bij Van Gennep te Amsterdam. Prijs f 23,50.

Wim Heij

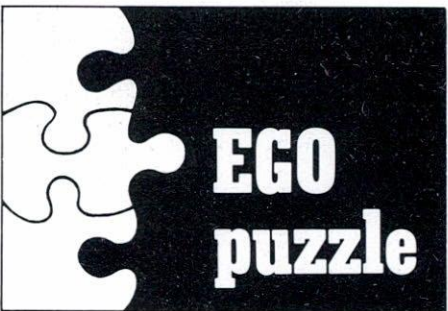
Tekeningen van Len Munnik

Trouwe EGO-lezers weten dat de achterzijde van dit maandblad gewoonlijk wordt 'ingevuld' door Willy Lohmann, al zo'n 20 jaar onze vaste tekenaar en soms meer dan dat (zie blz. 10 en 11). Regelmatig besteedt EGO evenwel ook aandacht aan andere bekende Nederlandse tekenaars als o.a. Arend van Dam, Stefan Verwey, Peter van Straaten, Fritz Behrendt, Len Munnik.

Van laatstgenoemde – hij is vast tekenaar van het feministisch maandblad OPZIJ – siert al enige jaren de aan ommezijde afgedrukte tekening mijn bureau in het Coornherthuis, het humanistisch vormingscentrum voor militairen in Zeist, dat al jaren voor zijn leestafel is geabonneerd op OPZIJ. Deze tekening is in mijn ogen dan ook één van de (vele) zeer rake prenten in de zojuist verschenen bundel van Len Munnik 'Hoezo scheef verdeeld?'

Meer ruimte voor deze bundel in het volgende EGO-nummer!

Frank Spoelstra

EGO-puzzle

Op de visitekaartjes-puzzle in het novembernummer kwam niet het vereiste minimumaantal van 25 goede oplossingen binnen. Zoals beloofd zullen we de ingezonden oplossingen van de visitekaartjes in het decembernummer erbij tellen en dat betekent dat we in het februarinummer van EGO zeker weer drie winnaars kunnen bekend maken. De aanhouder wint, zo zeker als wat!

Dit keer weer eens een puzzle, waarin **horizontaal en vertikaal dezelfde vier woorden** dienen te worden ingevuld. De vier omschrijvingen luiden: 1. vlooteneid, 2. klauteren, 3. geestelijk verzorger, 4. rugtassen van soldaten.

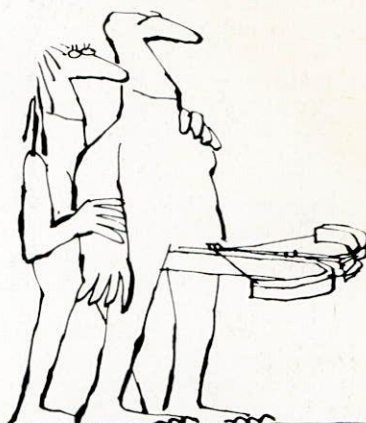
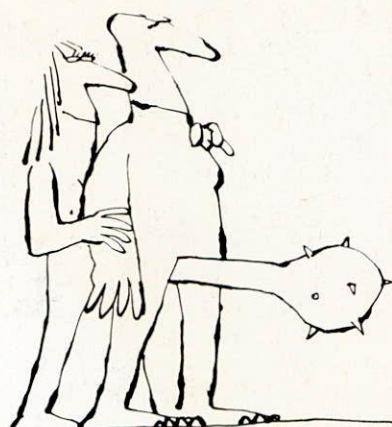
1		2		3		4
2						
3						
4						

Oplossingen te sturen **vóór 8 februari a.s.** naar ons adres: EGO-redactie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Vermeld vooral naam (en event. rang), adres en voorkeur voor boeken- of platenbon. Sukses!

EGO: geavanceerd informatiesysteem

IK PIK HET
NIET MEER!

